

الگوی تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط ۸. توسعه نهاد ضمانت اعتبار

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۵۳۲۳
اسفندماه ۱۳۹۵

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۴	۱. تبیین سازوکار ضمانت اعتبار
۶	۲. انواع صندوق‌های ضمانت اعتبار
۷	۱-۲. طرح با سرمایه اولیه در مقابل بدون سرمایه اولیه
۷	۲-۲. ضمانت منفرد (تکی) در مقابل سبد تضمینی
۸	۲-۳. طرح‌های ضمانت پیشینی در مقابل پسینی
۹	۲-۴. انجمن ضمانت متقابل
۱۰	۳. الگوی ارزیابی برنامه‌های ضمانت اعتبار
۱۲	۴. بررسی تجربه کشورهای منتخب در موضوع ضمانت اعتبار
۱۲	۱-۴. ژاپن
۱۷	۲-۴. فرانسه
۲۱	۳-۴. چین
۲۴	۴-۴. آلمان
۲۶	۵-۴. انگلستان
۲۸	۶-۴. ایتالیا
۲۹	۷-۴. صندوق سرمایه‌گذاری اروپا (EIF) تسهیلات ضمانت بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط:
۳۱	۵. بررسی وضعیت ضمانت اعتبار در ایران
۳۱	۱-۵. ضمانتنامه اعتباری بانکی
۳۲	۲-۵. بیمه ضمانت اعتبار
۳۳	۳-۵. نهادهای تخصصی ضمانت اعتبار
۳۸	۶. اصلاحات ضروری جهت توسعه نهاد ضمانت اعتبار در اقتصاد ایران
۳۸	۱-۶. ضرورت خروج دولت از تصدیگری و اهتمام به قاعده‌گذاری و حمایت هدفمند در حوزه ضمانت
۳۹	۲-۶. ضرورت ایجاد ساختار تسهیم ریسک در ضمانت
۳۹	۳-۶. ضرورت ارزیابی تخصصی علاوه بر ارزیابی مبتنی بر وثیقه
۴۰	۴-۶. ضرورت استقرار نظام جامع اطلاعاتی و اعتبارسنجی
۴۱	۷. رویکردهای متفاوت در ارتباط با توسعه نهاد ضمانت اعتبار در ایران
۴۱	۱-۷. توسعه نهاد ضمانت به صورت متمرکز
۴۲	۲-۷. توسعه نهاد ضمانت به صورت غیرمتمرکز
۴۳	جمع‌بندی
۴۴	منابع و مأخذ

الگوی تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط ۸. توسعه نهاد ضمانت اعتبار

چکیده

سرمایه‌گذاری یکی از مهمترین نیازهای اقتصاد برای رشد و توسعه است، لذا عواملی که در جهت تسهیل و افزایش سرمایه‌گذاری باشد تأثیر مستقیمی بر بهبود شرایط اقتصادی خواهد داشت. یکی از راهکارهای تسهیل دسترسی به منابع مالی، ضمانت بازپرداخت تسهیلات است، امری که در اقتصادهای پیشرفته سبب افزایش دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط به منابع مالی شده است.

در بررسی اجمالی کشورهای پیشرفته در می‌یابیم، در حوزه ضمانت تقسیم کاری میان بانک‌ها و مؤسسات اعتبارسنجی و صندوق‌های ضمانت صورت گرفته، در این تقسیم کار مؤسسات اعتبارسنجی، گزارش اعتباری افراد را تهیه کرده و صندوق‌های ضمانت، ضمانتنامه‌ای به‌منظور تضمین بازپرداخت تسهیلات برای بانک صادر می‌کنند و بانک‌ها براساس آن تسهیلات را در اختیار متقاضیان قرار می‌دهند. این تقسیم کار سبب می‌شود که مسئولیت تشخیص امکان بازپرداخت تسهیلات از عهده بانک برداشته شود که نتیجه آن تسهیل دسترسی بنگاه‌ها و مؤسسات (خصوصاً در ارتباط با بنگاه‌های کوچک و متوسط که ریسک ادراک شده زیادی در بانک دارند) به منابع مالی است. موفقیت این روش موجب شده است تا به‌عنوان یک روش حمایت غیرمستقیم از بنگاه‌های کوچک و متوسط بسیار مورد توجه سیاستگذاران قرار گیرد و بالغ بر ۲۲۵۰ برنامه ضمانت اعتبار در بیش از ۱۰۰ کشور اجرا شود. در این گزارش تجربیاتی از کشورهای ژاپن، فرانسه، چین، آلمان، انگلستان، ایتالیا و صندوق سرمایه‌گذاری اروپا مورد بررسی قرار گرفته است.

همچنین عملکرد بازیگران بازار تأمین اطمینان کشور اعم از بانک‌ها، بیمه‌ها، صندوق‌های دولتی ضمانت سرمایه‌گذاری در حوزه‌های مختلف و صندوق‌های غیردولتی پژوهش و فناوری، مورد بررسی و آسیب‌شناسی قرار گرفته است. مهمترین آسیب‌های مطرح در ارتباط با صندوق‌های ضمانت دولتی عبارتند از: عملکرد ضعیف صندوق‌های حمایتی دولتی متناسب با منابع، فعالیت غیرتخصصی صندوق‌ها و اتکا به منابع دولتی، عدم نظارت تخصصی بر فعالیت صندوق‌ها، قابل قبول نبودن ضمانت صندوق‌ها در بانک‌ها.

متناسب با آسیب‌شناسی انجام شده چهار اصلاح ضروری پیشنهاد شده است که عبارتند از: خروج دولت از تصدیگری و اهتمام به قاعده‌گذاری و حمایت هدفمند در حوزه ضمانت، ضرورت ایجاد ساختار تسهیم ریسک در ضمانت، ارزیابی تخصصی علاوه بر ارزیابی مبتنی بر وثیقه، استقرار نظام جامع اطلاعاتی و اعتبارسنجی.

در نهایت دو رویکرد توسعه متمرکز و غیرمتمرکز برای نهاد ضمانت مورد بررسی قرار گرفته است. منظور از توسعه متمرکز تعیین متولی واحد برای صدور مجوز و نظارت بر صندوق‌های ضمانت غیردولتی است که مزیت آن امکان نظارت تخصصی بر ریسک عملکرد صندوق‌های ضمانت است، ولی متأسفانه با توجه به اینکه نهادهایی که توانایی این نظارت تخصصی را دارند دغدغه حل مشکلات بنگاه‌های کوچک و متوسط را ندارند، به نظر می‌رسد حداقل در مقطع فعلی رویکرد متمرکز انتخاب مطلوبی برای کشور نخواهد بود و بهتر است به صورت غیرمتمرکز توسعه نهاد ضمانت در کشور دنبال شود. به این معنی که کلیه وزارتخانه‌های تخصصی اعم از وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت نفت، وزارت نیرو، وزارت راه و شهرسازی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و نیز معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و استانداری‌ها امکان صدور مجوز صندوق ضمانت غیردولتی را داشته باشند و تلاش کنند که از طریق آنها از بنگاه‌های کوچک و متوسط حوزه خود حمایت غیرمستقیم نمایند. همچنین نهادهای صنفی و اتحادیه‌ها، اتاق‌های بازرگانی نیز می‌توانند به کمک اعضای خود هسته‌های ضمانت متقابل تشکیل دهند و هریک از آنها با اعتبار جمعی آنها به بانک مراجعه و درخواست تسهیلات نمایند.

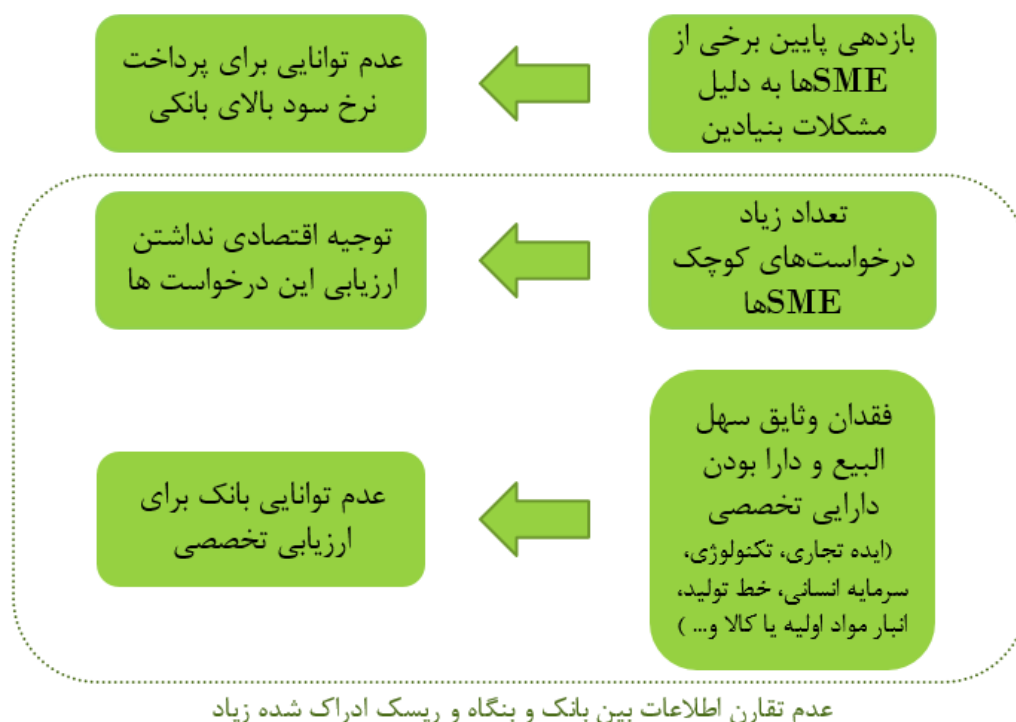
در نهایت به جهت پرکردن خلأ نظارت تخصصی بر صندوق‌های ضمانت غیردولتی، صندوق‌های ضمانت دولتی موجود یا صندوق توسعه ضمانت که می‌تواند با هدف ضمانت مجدد صندوق‌های ضمانت غیردولتی ایجاد شود، بیمه‌ها، بانک‌ها و بیمه مرکزی می‌توانند در نقش ضمانت‌کننده مجدد یا بیمه‌گر اتکایی مبتنی بر ضمانت صندوق‌های ضمانت غیردولتی ایفای نقش نمایند.

مقدمه

یکی از مشکلات بنگاه‌های کوچک و متوسط در ایران، تأمین مالی است؛ زیرا نیازهای مالی آنها از حدی فراتر رفته است که دیگر از طریق منابع داخلی و خانوادگی قابل تأمین نیست و از طرف دیگر بانک‌ها و مؤسسات اعتباری نیز به دلایل مختلف و از جمله فقدان سازوکار مناسب تضمین بازگشت تسهیلات اعطایی، تمایلی به تأمین مالی آنها ندارند. مهمترین علل عدم دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط به تسهیلات بانکی عبارت است از: عدم تقارن اطلاعاتی و ضعف توان ارزیابی تخصصی، هزینه‌های اجرایی زیاد تسهیلات کم حجم بنگاه‌های کوچک و متوسط و ریسک ادراک شده زیاد و در نهایت کمبود وثیقه‌ای که می‌بایست توسط این بنگاه‌ها برای اخذ تسهیلات ارائه شود (پانتا، ۲۰۱۲).

نمودار ۱. علل عدم دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط به تسهیلات بانکی

مهمترین سیاست‌های حمایتی اتخاذ شده توسط دولت‌ها در حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط، رفع موانع موجود تأمین مالی این نوع بنگاه‌هاست. در گذشته این حمایت‌ها مستقیم و از طریق پرداخت تسهیلات ارزان صورت گرفته است؛ که مهمترین نقاط منفی آن عبارتند از (هالبرگ، ۱۹۹۹):

- نرخ بهره سرمایه‌گذاری برای بنگاه‌های کوچک و متوسط به صورت مصنوعی کاهش می‌یابد.
- باعث می‌شود بنگاه‌ها بیشتر تمایل به بدهکار شدن داشته باشند.
- منجر به زنده ماندن بنگاه‌های غیرسودآور می‌شوند.
- به شدت امکان انحراف از هدف وجود دارد.

این برنامه‌ها به جای از بین بردن محدودیت‌ها، یک بازار جدید ناکارآمد ایجاد کرده و افزایش بهره‌وری در تخصیص منابع بانک‌ها را نیز به همراه نداشته است. به همین دلیل در نیمه دوم دهه ۱۹۹۰ میلادی دولت‌ها به دنبال ابزارهای حمایت غیرمستقیم از بنگاه‌های کوچک و متوسط بودند و پس از آن برنامه‌های ضمانت اعتبار به عنوان ابزاری کارآ برای کمک به بنگاه‌های کوچک و متوسط در بازارهای اعتباری و تأمین منابع مالی توسط دولت‌ها شناسایی شد (آرپینگ، لورنس و مورین، ۲۰۰۹). این برنامه‌ها به صورت خاص برای سیاستگذاران جذابیت داشت زیرا به آنها کمک می‌کرد از طریق جذب تسهیلات بزرگ بانکی، به بودجه خود خاصیت اهرمی بدهند. در مجموع تقریباً در ۱۰۰ کشور بیش از ۲۲۵۰ برنامه ضمانت اعتبار انجام شده است (گرین، ۲۰۰۳).

سازوکار حمایتی بر مبنای تضمین به گونه‌ای تنظیم می‌گردد که علاوه بر کاهش ریسک اعطای تسهیلات به بنگاه‌ها، بخشی از این ریسک به نهاد حاکمیت منتقل شود. این سیاست تعامل مناسبی میان بخش واقعی اقتصاد و بخش مالی فراهم می‌آورد و موجب کاهش احتمال انحراف اعتبارات اعطا شده به شرکت‌ها می‌شود (بی‌تعب و شجاعی، ۱۳۹۰).

۱. تبیین سازوکار ضمانت اعتبار^۱

در این نوع ضمانت، تمام یا بخشی از ریسک سرمایه‌گذاری به یک نهاد سوم (ضمانت‌کننده) منتقل می‌شود؛ به عبارت دیگر ضمانت اعتبار، تعهد ضمانت‌کننده برای بازپرداخت تسهیلات در صورت نکول تسهیلات گیرنده است. بنابراین در این سازوکار تسهیلات‌دهنده، ریسک‌های مشخصی (مانند ریسک ورشکستگی، ریسک تأخیر در پرداخت یا ریسک شکست پروژه) را به ضمانت‌کننده منتقل می‌کند. به همین دلیل تسهیلات‌دهندگان می‌توانند بدون در نظر گرفتن این ریسک‌ها اقدام به اعطای تسهیلات کنند. ضمانت اعتبار، تأمین مالی غیرممکن را برای تسهیلات‌گیرندگان، امکان‌پذیر می‌کند یا شرایط دریافت تسهیلات را مطلوب‌تر می‌کند (برومن، ۲۰۰۳).

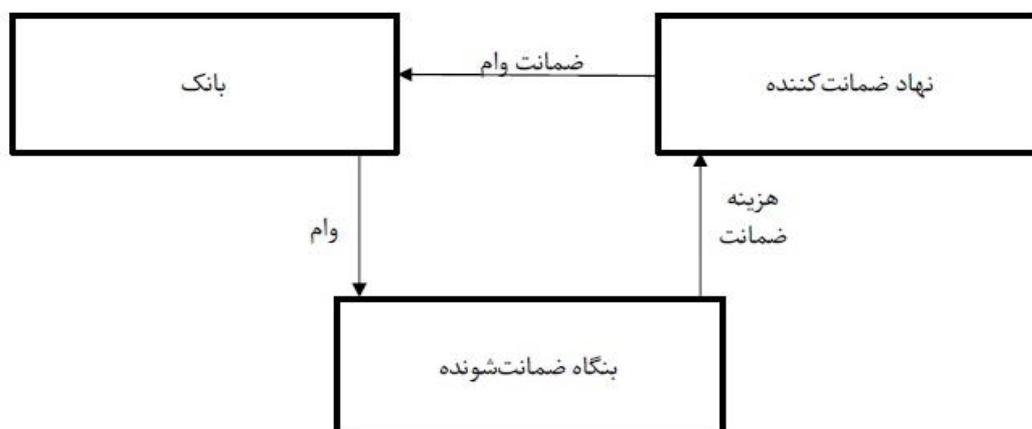
صندوق ضمانت اعتبار^۲ یک نهاد مستقل است که به‌عنوان یک شخص ثالث بین یک بانک تسهیلات‌دهنده و فرد تسهیلات‌گیرنده‌ای که تمامی شرایط مورد نظر بانک را ندارد، اما ریسک اعتباری خوبی را مطرح می‌کند، فعالیت می‌کند. این صندوق‌ها امنیت بانک را در قالب تضمین بخشی از تسهیلات، به منظور فعال کردن تسهیلات‌گیرنده در جهت به‌دست آوردن تسهیلات، فراهم می‌آورند. (بک و همکاران، ۲۰۰۸)^۳. در شکل زیر نمای کلی سازوکار ضمانت اعتبار مشاهده می‌شود.

---

1. Credit Guarantee
 2. Credit Guarantee Fund (CGF)
 3. Beck, Demirg-Kunt and Pera , 2008.

نمودار ۲. سازوکار و ضمانت اعتبار

صندوق ضمانت، معمولاً یک گروه خاصی از تسهیلات گیرندگان بالقوه را که از بازارهای اعتباری رسمی محروم بوده‌اند، اما ممکن است در آینده موفقیتی داشته و برای توسعه گروه‌هایی از جامعه یا صنعت یک منطقه ضروری باشند، مورد توجه قرار می‌دهند (سیتو، ۲۰۱۱).

کارآفرینان کوچک و متوسط گروه هدف اصلی صندوق‌های ضمانت هستند که توانایی

ارائه وثایق مورد نیاز بانک را ندارند. لذا این اشخاص امکان دریافت تسهیلات بانکی را بدون حمایت‌های صندوق‌های ضمانت ندارند. به عبارت دیگر این کارآفرینان شایسته أخذ اعتماد بانک‌ها هستند، اما از کمبود وثایق لازم و پیگیری اسناد رنج می‌برند.

اگرچه ارزیابی جامعی از میزان اثرگذاری برنامه‌های ضمانت اعتبار در کشورهای مختلف صورت نگرفته، اما آثار بالقوه طرح‌های تضمین را براساس تجربه اروپا می‌توان به صورت زیر برشمرد: (بی‌تعب و شجاعی، ۱۳۹۰)

– ابزار ضمانت به نسبت سایر ابزارها و حمایت‌های مالی دارای قدرت عملکرد بالاتری برای سیاستگذاران است زیرا با تسهیل همکاری میان صاحبان طرح و سرمایه‌گذاران خصوصی و همچنین کاهش مخاطره تسهیلات گیرندگان از نهادهای مالی، زمینه برای ورود سرمایه‌ها به بخش‌های دانش‌بنیان را فراهم می‌کند.

– استفاده از این ابزار از به وجود آمدن فضای غیرواقعی اقتصادی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط جلوگیری کرده و می‌تواند تنها آنها را در پیمایش مسیر رشد خود در بستر واقعی اقتصاد یاری کند.

– ابزار ضمانت می‌تواند نوعی از همکاری بخش خصوصی و عمومی (دولتی) را از طریق تسهیم ریسک بین بخش خصوصی و ارائه‌دهنده خدمات تضمین دولتی فراهم آورد.

– در سایر سیاست‌های حمایتی دولت‌ها از بنگاه‌های کوچک و متوسط مانند دریافت کمک‌های بلاعوض یا تسهیلات با نرخ سود پایین، احتمال انحراف اعتبارات بسیار بالاست چرا که بنگاه‌ها در این

موارد، انگیزه زیادی برای انحراف از برنامه قبلی خود دارند، در صورتی که ابزار ضمانت طوری طراحی می‌شود که تنها فعالان واقعی مورد حمایت قرار گیرند.

۲. انواع صندوق‌های ضمانت اعتبار

همه صندوق‌های ضمانت با هدف مشترک دسترسی بیشتر کارآفرینان کوچک به تأمین مالی رسمی ایجاد شده‌اند، اما تغییرات زیادی در چگونگی، عملکرد و اداره آنها به وجود آمده است. این تفاوت‌ها به منظور سازگاری با شرایط محیطی در هر کشوری ایجاد شده است و هیچ مدلی که بتواند در تمامی شرایط خوب عمل کند وجود ندارد. لذا در زمان طراحی یک صندوق ضمانت باید چشم‌انداز مالی، شرایط اجتماعی و فرهنگی و قوانین و مقررات در نظر گرفته شوند و پارامترهایی مانند ساختار مالکیت، حجم صندوق، چگونگی و زمان بازپرداخت تضامین و ... تعیین شود.

در واقع در ارتباط با هر برنامه ضمانت اعتبار حداقل باید به سؤالات جدول زیر پاسخ داده شود (دیلن و همکار، ۲۰۰۴):

جدول ۱. نوع‌شناسی برنامه ضمانت اعتبار

نوع‌شناسی		
بدون سرمایه اولیه ^۲ (حمایت دولت)	سرمایه اولیه ^۱	پشتوانه ضمانت چیست؟
سبد تضمینی ^۴	ضمانت منفرد (تکی) ^۳	چگونه ضمانت ارائه می‌شود؟
ضمانت پسینی ^۶	ضمانت پیشینی ^۵	چه زمانی ضمانت ارائه می‌شود؟
غیرمتقابل ^۸	متقابل ^۷	ساختار مالکیت چگونه است؟

ماهیت هر برنامه ضمانت با پاسخگویی به این پرسش‌ها مشخص خواهد شد. برای مثال طرح ضمانت ملی هلند بدون سرمایه اولیه، غیرمتقابل و دارای سبد تضمینی در یک ضمانت پسینی است که به بنگاه‌ها پرداخت می‌شود. از سوی دیگر صندوق ضمانت بین‌المللی که در ژنو مستقر شده مدلی با سرمایه اولیه، غیرمتقابل و منفرد است که در آن یک ضمانت پیشینی به مؤسسات (نهاده‌ها) و نه به کارآفرینان فردی پرداخت می‌شود (دیلن و همکار، ۲۰۰۴).

1. Funded scheme
2. Un-funded scheme
3. Individual guarantee scheme
4. Portfolio scheme or automatic scheme
5. Ex-ante scheme
6. Ex-post scheme
7. Mutual scheme
8. Non-mutual scheme

۱-۲. طرح با سرمایه اولیه در مقابل بدون سرمایه اولیه

مقبولیت هر مؤسسه تضمین اعتبار در گرو اطمینان یافتن بانک از توانایی بازپرداخت تسهیلات توسط مؤسسه ضمانت با فرض ورشکستگی قرض گیرنده است. در طرح با سرمایه گذاری اولیه صندوق ضمانت مقداری پول را از طریق سپرده گذاری در بانک یا سرمایه گذاری از طرق دیگر نگه می دارد. در مقابل در طرح های بدون سرمایه اولیه دولت مسئولیت مالی را برای ارائه ضمانت پذیرفته و برای پرداخت کمبودها مبالغی را مستقیماً در بودجه تخصیص داده است. البته تنها مؤسسات عمومی معتبر مثل دولت در این موقعیت هستند که بدون پشتیبانی سرمایه می توانند اقدام به ارائه ضمانت کنند.

در یک چشم انداز ناپایدار مالی، مانند آنچه که در کشورهای در حال توسعه وجود دارد، یک طرح بدون سرمایه اولیه (حمایت شده توسط دولت) می تواند منجر به خطر اخلاقی^۱ شود. صندوق ضمانت ممکن است توسط تسهیلات دهندگان و تسهیلات گیرندگان به عنوان نهاد دولتی تلقی شود، به خصوص هنگامی که ضمانت بدون پیگیری مراحل جبران زیان انجام شود. پس از آن مشتریان می توانند این احساس را که تسهیلات آنها توسط دولت بدون عواقب پرداخت تضمین شده است توسعه دهند و به همین ترتیب ممکن است تمایل کمتری به بازپرداخت تسهیلات داشته باشند.

همچنین تعدادی از اقتصاددانان مالی معتقدند برنامه های ضمانت اعتبار بهتر است به صورتی باشد که نیاز مستمر به یارانه های اعطایی از طرف دولت یا سایر اعطا کنندگان نداشته باشد. در برابر این دیدگاه در بسیاری از کشورها به خصوص آسیای شرقی و اروپا دید غالب به نحوی است که تقویت شرکت های خصوصی کوچک به عنوان یک امر ضروری اجتماعی- اقتصادی است و بنابراین پرداخت یارانه ها توجیه پذیر خواهند بود و طرح های ضمانتی می تواند به عنوان یکی از اثرگذارترین و کم اشتباه ترین روش ها برای ایجاد همکاری باشد (لویتسکی، ۱۹۹۷).

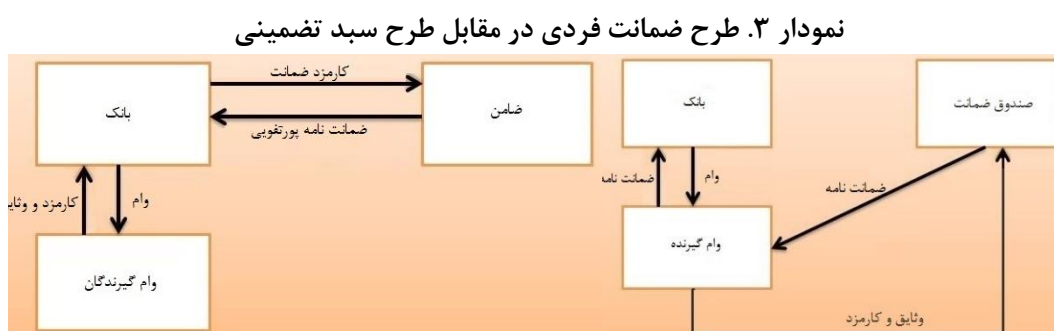
۲-۲. ضمانت منفرد (تکی) در مقابل سبد تضمینی

در طرح ضمانت منفرد، تمامی مشتریان صندوق های ضمانت به صورت جداگانه توسط ضامن پوشش داده می شوند. این طرح ارتباط مستقیمی با خود کارآفرینان دارد. هر کارآفرین یک ضمانت اعتبار درخواست می کند و بعد از ارزیابی، ضمانت نامه اعطا می گردد. کاملاً واضح است که این کار بسیار پیچیده است. به این معنا که هر کارآفرین که به ضمانت نامه نیاز دارد، دو مرتبه مورد ارزیابی قرار می گیرد: یکبار توسط بانک تسهیلات دهنده و بار دوم توسط صندوق ضمانت.

استفاده از هر دو طرح منفرد و سبد تضمینی به صورت مشترک امکان پذیر است. تفاوت اساسی بین این دو روش، در نحوه پرداخت تضامین اعتباری آنهاست.

در طرح سبد تضمینی، مؤسسه ضمانت به درخواست تک تک متقاضیان رسیدگی نمی کند. در

عوض، به بانک اجازه داده می‌شود که اعتبار هر مشتری - که معیارهای شایستگی تعیین شده را تکمیل کرده است - را پیوست نماید. سپس بانک به سادگی صندوق ضمانت را به صورت ماهیانه، از تسهیلات جدید تصویب شده مطلع می‌کند. طرح سبد تضمینی کار فشرده کمتری نسبت به طرح ضمانت منفرد دارد زیرا مشتریان یکبار و تنها توسط خود بانک مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. این امر یک مزیت برای صندوق ضمانت محسوب می‌شود، اما اشکالی که ایجاد می‌کند، این است که کیفیت کنترل صندوق بر سبدهای تضمینی بسیار کمتر می‌شود (لویتسکی، ۱۹۹۷).

طرح سبد تضمینی

طرح ضمانت فردی

۲-۳. طرح‌های ضمانت پیشینی در مقابل پسینی

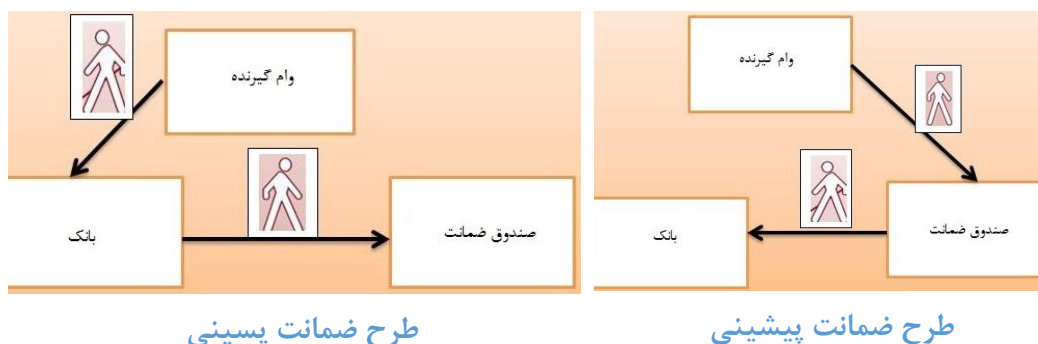
ضمانتنامه را می‌توان در دو بازه زمانی مختلف صادر کرد، یکی قبل از ارزیابی و تصویب تسهیلات درخواست شده توسط بانک (پیشینی) و دیگری بعد از اینکه بانک اصل تسهیلات را مورد تصویب قرار داده است (پسینی).

در طرح تضمین پیشینی، مشتری درخواست خود را به صندوق ضمانت ارائه می‌دهد. در صورت قبول درخواست توسط صندوق، ضمانتنامه به نام مشتری برای بانک (معمولاً این بانک از قبل مشخص شده است) صادر می‌گردد. در این شرایط کاملاً روشن است که اعطای تضمین به مفهوم پرداخت قطعی تسهیلات توسط بانک نیست.

در طرح تضمین پسینی، بانک برای اولین بار درخواست تسهیلات را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و بررسی می‌کند که آیا وثیقه کافی وجود دارد یا خیر. زمانی که بانک اصل تسهیلات را تصویب کرد، مشتری می‌تواند با مراجعه به صندوق ضمانت، درخواست ضمانتنامه بدهد. البته مشتری باز هم ممکن است در نهایت تأمین مالی نگردد، چرا که هیچ اطمینانی از صدور ضمانتنامه وجود ندارد.

نمودار ۴. طرح ضمانت پیشینی در مقابل طرح ضمانت پسینی

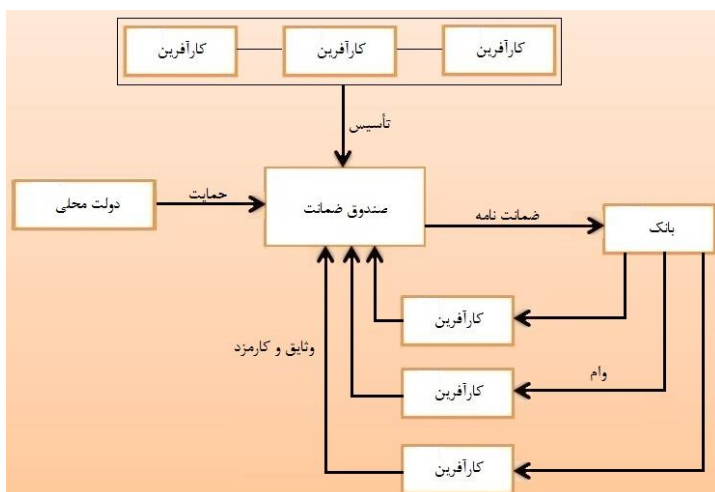
۲-۴. انجمن ضمانت متقابل^۱

انجمن ضمانت متقابل، انجمنی است که توسط خود کارآفرینان با هدف تضمین تمامی تسهیلات راه اندازی شده است. این انجمن در بسیاری از کشورهای اروپایی وجود دارد. اعضای انجمن ضمانت متقابل با صندوق ضمانت از طریق خرید سهام و یا پرداخت هزینه^۲ همکاری می کنند. این انجمن ها قدرت چانه زنی بالایی در مقابل بانکها دارند و می توانند با انعطاف بیشتر در مذاکرات، خدمات مالی مقرون به صرفه تری را دریافت کنند.

براساس آخرین آمار و اطلاعات موجود ارائه شده توسط انجمن ضمانت متقابل اروپا، بیش از ۱/۴

میلیون شرکت های کوچک و متوسط طبق قانون سیستم ضمانت اعتباری شرکت های کوچک و متوسط در اتحادیه اروپا (غالباً در آلمان، فرانسه، اسپانیا و ایتالیا) وجود دارد، البته ایتالیا نشان دهنده بزرگ ترین جزء بخش تضمین متقابل اروپاست. (بی یانگ و همکاران، ۲۰۰۷).

نمودار ۵. انجمن ضمانت

1. Mutual Guarantee Associations
2. Fees

۳. الگوی ارزیابی برنامه‌های ضمانت اعتبار

موفقیت برنامه‌های ضمانت اعتبار بسیار وابسته به طراحی عملیاتی آنهاست. طراحی عملیاتی نیز به قواعد نظارتی، عمومی یا خصوصی بودن نهاد ارائه‌کننده خدمت، قانونگذاری و حاکمیت، وجود یا عدم وجود تأمین مالی دولتی، دامنه شمول برنامه و تسهیم ریسک بستگی دارد (پانتا، ۲۰۱۲).

برای ارزیابی عملکرد برنامه‌های ضمانت اعتبار سه شاخص کلی وجود دارد (همان):

الف) افزوده مالی:^۱ عبارت است از مزایای مستقیم برنامه برای بانک‌ها و بنگاه‌ها.

مزایا برای بنگاه‌ها، دسترسی به بازار اعتبار بانکی، افزایش حجم تسهیلات یا افزایش زمان تسویه کامل، کاهش میزان وثیقه دریافتی، افزایش سرعت فرآیند اعطای تسهیلات و شرایط بهتر تسهیلات در مورد نرخ تسهیلات و یا هزینه‌های دریافت تسهیلات است.

مزایای بانک‌ها در قالب بهبود مدیریت ریسک از طریق افزایش دامنه انتخاب و امکان انتقال کل یا قسمتی از ریسک به شخص ثالث، استفاده از تخصص در ارزیابی بنگاه‌ها و کاهش هزینه‌های مرتبط با مدیریت وثایق قابل بیان است.

ب) افزوده اقتصادی:^۲ عبارت است از بهبود در کل اقتصاد به سبب افزایش دسترسی به سرمایه برای بنگاه‌های کوچک و متوسط. این بهبودها در سه حوزه بهبود در فعالیت‌های اقتصادی (افزایش سرمایه‌گذاری، افزایش اشتغال و...)، بهبود در درآمد و کیفیت زندگی (افزایش درآمد کارآفرینان و کارگران) و بهبود در رفاه (افزایش سود صاحبان و افزایش درآمدهای مالیاتی (مستقیم و غیرمستقیم)) خود را نشان می‌دهند.

ج) پایداری مالی:^۳ عبارت است از بررسی عملکرد ضمانت صندوق‌ها (میزان اهرم، نرخ واخواست، نرخ جریمه، نرخ ضرر خالص، نرخ بازیابی، پرتفوی ضمانت تحت ریسک)، سودآوری کسب‌وکار ضمانت و بهره‌وری طرح ضمانت (هزینه به درآمد، زمان صدور ضمانت، زمان پاسخگویی به ادعای واخواست)

– سنجش موفقیت برنامه‌های ضمانت اعتبار

پیرامون آثار صندوق‌های ضمانت اعتبار بر سهولت دسترسی به اعتبار تحقیقات علمی متعددی در سطح دنیا انجام شده است. جدول زیر به صورت خلاصه نتایج برخی از این تحقیقات در کشورهای مختلف را به تصویر کشیده است (همان).

1. Financial Additionality
2. Economic Additionality
3. Financial Sustainability

جدول ۲. نتایج برنامه‌های ضمانت اعتبار در کشورهای مختلف

کشور مورد مطالعه	اثر برنامه ضمانت اعتبار
تایلند	کاهش نرخ بهره (Anuchitworawong, Intarachote, & Vichyanond, 2006)
شیلی	افزایش دسترسی به اعتبار برای بنگاه‌های با کیفیت بالا (Benavente, Galetovic, & Sanhueza, 2006). کاهش انحراف در بازار اعتبار، افزایش احتمال دسترسی به تسهیلات برای بنگاه‌های کوچک (Cowan, Drexler, & Yanez, 2008).
بریتانیا	افزایش دسترسی به اعتبار (BIS, 2010). کاهش محدودیت‌های اعتبار برای بنگاه‌های کوچک (Cowling, 2010).
مالزی	کاهش نرخ بهره (Boocock & Shariff, 2005).
ایالات متحده	افزایش دسترسی به اعتبار، کاهش نرخ بهره (Gallagher, 2008 & Brash).
ایتالیا	افزایش دسترسی بنگاه‌ها به اعتبار، کاهش در هزینه دستیابی به اعتبار، افزایش سرعت فرآیندهای بانکی، کاهش نرخ بهره (Mistrulli, 2009 & Columba, Gambacorta).
کانادا	افزایش تأمین مالی برای بنگاه‌های دارای ضمانت‌نامه (Riding, Madill, & Haines, 2007).
ژاپن	افزایش حجم تسهیلات (Wilcox & Yasuda, 2008).

همچنین مهمترین انتقادات در ارتباط با برنامه‌های ضمانت اعتبار عبارتند از:

- هزینه اجرایی بالا
  - وابستگی به یارانه
  - افزایش دهنده احتمال کژمنشی (moral hazard) (نواجاس، ۲۰۰۱)
  - ضعیف کردن قابل اعتنا بودن اعتبار (credit morality) (ووگل و آدامز، ۱۹۹۷)
  - دو برابر شدن هزینه‌های اجرایی در صورت عدم هماهنگی کامل (باراولی و لئون، ۲۰۱۰)
  - افزایش زمان تخصیص یافته برای ارزیابی (گیرین، ۲۰۰۳)
- با این حال به نظر می‌رسد اصلی‌ترین دلیل شکست تجربه‌های برنامه‌های ضمانت اعتبار سیاست‌زدگی برنامه‌ها و نادیده گرفتن شرایط اقتصادی و مالی تأثیرگذار بر توان بازپرداخت تسهیلات‌گیرنده است. این مسائل ریشه در فضای نهادی محیط بر این برنامه‌ها دارد (دیویس، ۲۰۰۷).

۴. بررسی تجربه کشورهای منتخب در موضوع ضمانت اعتبار

پس از بررسی اجمالی ضمانت و انواع آن، در ادامه به بررسی سازوکارهای ضمانت در برخی از کشورهای پیشرفته پرداخته خواهد شد.

۴-۱. ژاپن

تاریخچه سیستم ضمانت اعتباری در ژاپن به تأسیس شرکت ضمانت اعتبار توکیو در سال ۱۹۳۷ بازمی‌گردد. تا قبل از جنگ جهانی دوم تنها سه شرکت ضمانت اعتبار در ژاپن وجود داشت. بعد از جنگ شرکت‌های ضمانت اعتباری به‌منظور کمک به بازسازی اقتصاد ژاپن با حمایت دولت‌های محلی فعالیت خود را آغاز کردند. امروزه شرکت‌های ضمانت اعتبار متعددی تحت «قانون شرکت ضمانت اعتبار در ژاپن»^۱ به‌وجود آمده است که نقش بسیار مهمی در دستیابی بنگاه‌های کوچک و متوسط به منابع مالی ایفا می‌کنند. شرکت‌های ضمانت اعتبار به‌صورت بنیاد یا اتحادیه (انجمن) ثبت گردیده‌اند، که این دو ساختار از انواع سازمان مقرر در قانون مدنی هستند. با وجود توسعه فعالیت شرکت‌های ضمانت اعتباری، قانون شرکت ضمانت اعتباری به‌منظور حصول اطمینان از درستی انجام فعالیت آنها تصویب شد. در ژاپن علاوه بر شرکت‌های ضمانت اعتبار، شرکت مالی ژاپن (JFC)^۲ برای بنگاه‌های کوچک و متوسط بیمه اعتبار ارائه می‌کند. در حال حاضر شرکت ضمانت اعتبار ژاپن^۳ و شرکت مالی ژاپن که هر کدام شرکت‌های متعددی را دربر می‌گیرد، به‌عنوان سیستم مکمل اعتبار در ژاپن شناخته می‌شود. در حال حاضر ۵۱ شرکت ضمانت اعتبار (هر کدام مربوط به یک استان یا شهرستان) وجود دارد. در پایان سال ۲۰۱۳، تعهد این شرکت‌ها بالغ بر ۳۰ تریلیون ین گردید (شرکت ضمانت اعتبار ژاپن، ۲۰۱۴).

– سیستم مکمل اعتبار:^۴

سیستم مکمل اعتبار در ژاپن دو عملیات زیر را انجام می‌دهد:

- الف) عملیات سیستم ضمانت اعتبار ژاپن توسط شرکت‌های ضمانت اعتبار (CGCs) مؤسسات مالی را در برابر ریسک‌های تسهیلات‌دهی به بنگاه‌های کوچک تضمین می‌کند.
- ب) عملیات بیمه اعتبار که در شرکت مالی ژاپن (JFC) انجام می‌شود ضمانت‌ها را مجدداً بیمه کند (همان).

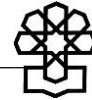
این دو عملیات در مجموع سیستم مکمل اعتباری نام دارد، که چگونگی عملیات آن در شکل زیر نشان داده شده است:

1. Credit Guarantee Corporation Law

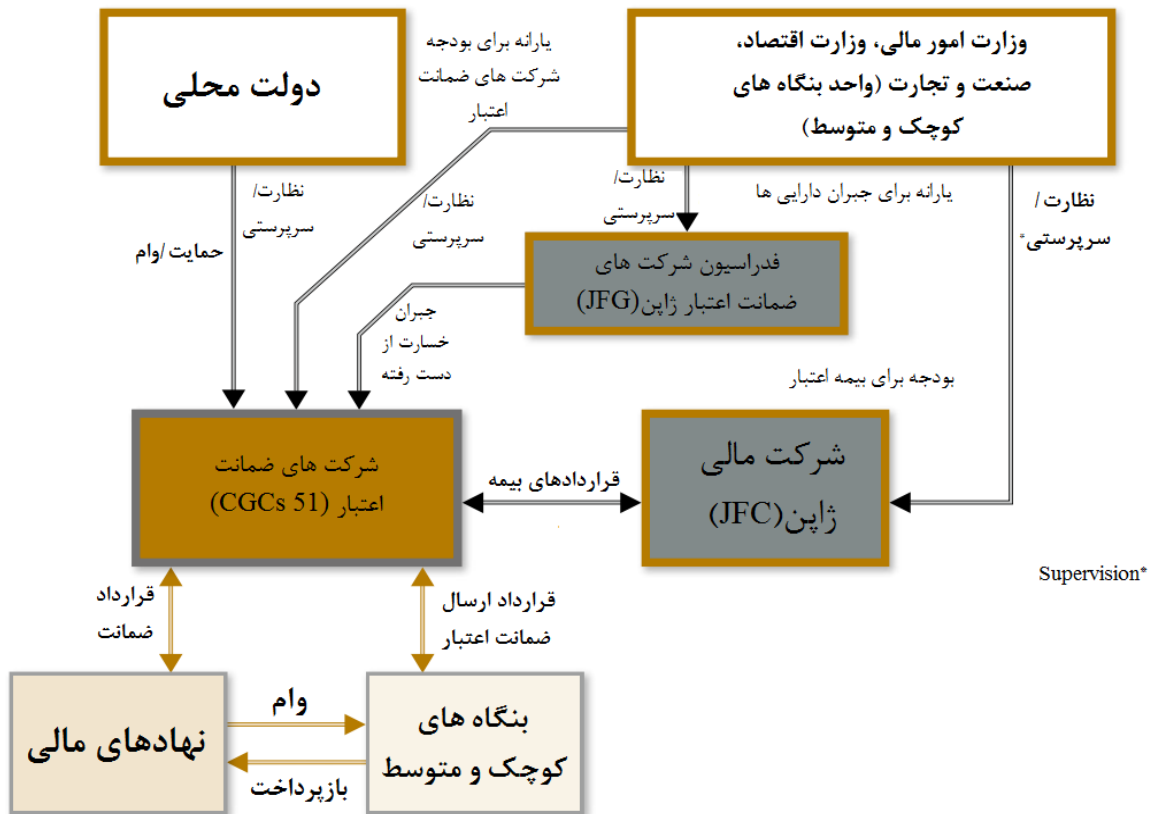
2. Japan Finance Corporation

۳. اتحادیه ۵۱ شرکت ضمانتی.

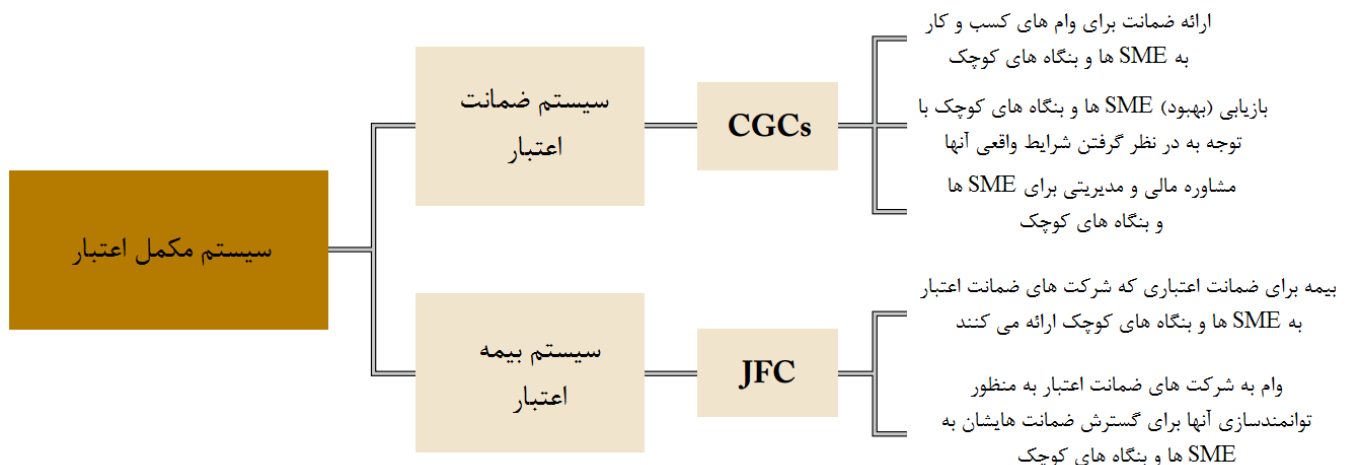
4. Credit Supplementation System

نمودار ۶. ساختار برنامه ضمانت اعتبار ژاپن

نمودار ۷. سیستم مکمل اعتبار ژاپن

سیستم ضمانت اعتبار

تشریح عملیات سیستم ضمانت اعتباری ژاپن:

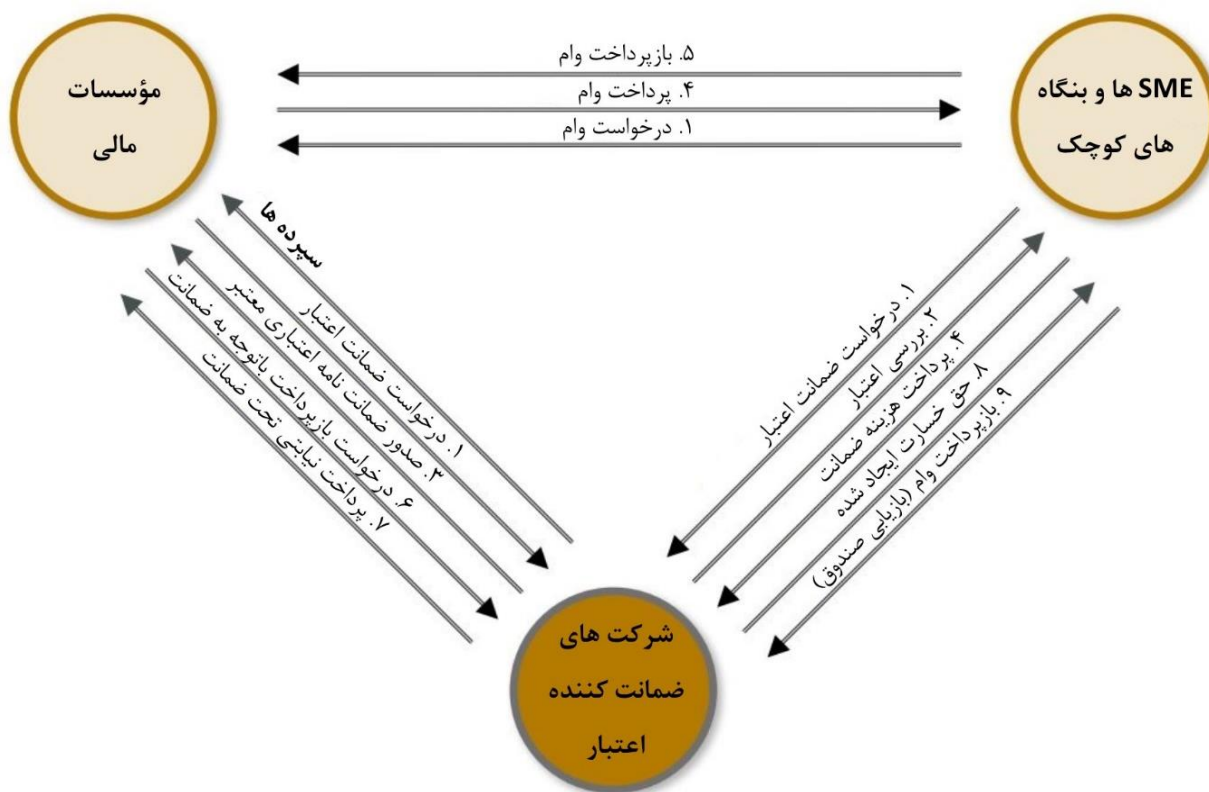
عملیات سیستم ضمانت اعتباری در ژاپن شامل مراحل ۹ گانه زیر است:

۱. برای بنگاه‌های کوچک و متوسط متقاضی ضمانت، دو راه وجود دارد، یکی از طریق درخواست ضمانت از نهادهای مالی و دیگری درخواست مستقیم از مؤسسات ضمانت.
۲. پس از دریافت یک درخواست، شرکت ضمانت اعتبار (CGC) وضعیت اعتباری بنگاه را بررسی می‌کند.
۳. اگر شرکت ضمانت اعتبار درخواست بنگاه را بپذیرد - براساس وضعیت اعتباری بنگاه -، ضمانت اعتباری معتبری را برای مؤسسه مالی صادر می‌کند.
۴. مؤسسه مالی برپایه ضمانت اعتباری تسهیلات را به بنگاه پرداخت می‌کند و بنگاه هزینه‌های ضمانت را به شرکت ضامن پرداخت می‌کند.
۵. بازپرداخت تسهیلات توسط بنگاه‌ها.
۶. اگر بنگاه‌ها نتوانند تمام یا بخشی از تسهیلات را در مدت و شرایط مشخص پرداخت کنند، مؤسسه مالی از شرکت ضامن درخواست می‌کند که مطالبات را پرداخت کند، که این مسئله جانشینی یا وکالت^۱ نامیده می‌شود.
۷. شرکت ضامن بازپرداخت را با نمایندگی از بنگاه انجام می‌دهد.
۸. از آنجایی که پرداخت به صورت نیابتی بوده است، شرکت ضامن حقی را در مقابل بنگاه برای جبران خسارت به دست می‌آورد.
۹. شرکت ضامن خسارت خود را از بنگاه دریافت می‌کند، شرکت ضامن در همین مرحله نیز به دنبال کمک به بنگاه‌های کوچک و متوسط است تا بتوانند به شرایط اولیه خود بازگردند (همان).

نمودار ۸. مراحل ۹ گانه ضمانت اعتبار در ژاپن

سیستم بیمه اعتبار

زمانی که یک شرکت ضمانت اعتبار با ضمانت تسهیلاتی بعد از دریافت درخواستی از یک بنگاه موافقت می کند و تسهیلات توسط مؤسسه مالی اعطا می شود، ضمانت کامل از طریق بیمه های اعتباری به موجب **قانون بیمه اعتبار بنگاه های کوچک و متوسط**، بیمه شده است. در چنین مواردی شرکت ضمانت اعتبار حق بیمه معینی را برای این نوع از بیمه پرداخت می کند.

اگر بنگاه های کوچک و متوسطی که ضمانت تسهیلات را از مؤسسات ضمانت دریافت کرده اند در بازپرداخت تسهیلات در موعد معین با مشکل مواجه شوند، مؤسسات مالی این امر را به اطلاع مؤسسات ضمانت رسانده و آنها به نمایندگی از تسهیلات گیرندگان بازپرداخت تسهیلات را انجام می دهند.

۷۰ تا ۹۰ درصد از مقدار بازپرداخت شده به شرکت های ضمانت در سال ۲۰۱۴ به عنوان پول بیمه

توسط شرکت مالی ژاپن (JFC) صورت گرفته است.

اگر یک شرکت ضمانت برپایه ضمانت نامه ای که صادر کرده است، بازپرداخت تسهیلات را به نمایندگی از بنگاه انجام دهد، باید برای بازپس گیری پول خود از بنگاه تلاش کند (ماده (۷) قانون بیمه اعتبار بنگاه های کوچک و متوسط) (شرکت ضمانت اعتبار ژاپن، ۲۰۱۴).

هزینه‌های ضمانت

هزینه‌های ضمانت اعتبار توسط بنگاه‌های دریافت‌کننده ضمانت به شرکت‌های تضمین‌کننده اعتبار پرداخت می‌شود. بخشی از این هزینه برای پرداخت حق بیمه اعتبار است که بازپرداخت‌های شرکت‌های ضمانت از طرف بنگاه‌ها به مؤسسات مالی را پوشش می‌دهد، بخش دیگر هزینه کارمزد و هزینه‌های عملیاتی است.

بخش دیگر هزینه که برای پوشش تسهیلات دریافت می‌گردد، نرخ‌های متفاوتی دارد که به پایگاه ریسک اعتبار^۱ بستگی دارد. در ژاپن هزینه ضمانت برای بنگاه‌های مختلف، متفاوت است و این نرخ‌ها بیانگر موقعیت مالی بنگاه‌هایی هستند که براساس صورت‌های مالی خودشان ارزیابی شده‌اند.

سیستم تسهیم مسئولیت

هدف از ایجاد سیستم تسهیم مسئولیت این است که شرکت‌های ضمانت اعتبار و مؤسسات مالی مسئولیت [ضرر ناشی از نکول تسهیلات] را با روش مناسبی بین خود تقسیم کنند، بنابراین این امر آنها را ترغیب می‌کند که به کمک هم به صورت مداوم فعالیت بنگاهی را که به تسهیلات نیاز دارد رصد کنند. در واقع سیستم تسهیم مسئولیت شامل دو روش است، یکی روش ضمانت جزئی^۲ و دیگری برعهده گرفتن مسئولیت^۳ است که مؤسسات مالی یکی از این دو راه را انتخاب می‌کنند. الگوی کلی این دو مدل در شکل زیر نشان داده شده است (همان).

1. Credit Risk Database (CRD)

پایگاه ریسک اعتباری سازمانی است که اطلاعات (پایه، مالی و غیرمالی) بنگاه‌های کوچک و متوسط را جمع‌آوری می‌کند. این سازمان در سال ۲۰۰۱ به‌عنوان انجمنی داوطلبانه تأسیس شد و در ادامه با افزایش تعداد اعضا و اطلاعات گردآوری شده، موقعیت خود را به‌عنوان یک زیرساخت مالی کلیدی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط تثبیت کرد. در سال ۲۰۱۴، ۵۱ شرکت ضمانت اعتبار، ۲ مؤسسه مالی دولتی، ۱۲۱ مؤسسه مالی خصوصی و ۴ آژانس رتبه‌بندی اعتباری عضو این اتحادیه بوده‌اند.

2. Partial Guarantee

3. Burden Charge

نمودار ۹. سیستم تسهیم مسئولیت در برنامه ضمانت اعتبار ژاپن

در برخی از شرایط نیز ممکن است که مؤسسه‌های تضمین که شهرت زیادی دارند در قبول ریسک، به جای تضمین ۱۰۰ درصد، تنها کمتر از ۷۰ درصد از تسهیلات را ضمانت کنند (گزارش وزارت اقتصاد آلمان، ۲۰۱۴).

بودجه شرکت‌های ضمانت اعتبار

دارایی‌های شرکت‌های ضمانت اعتبار شامل سرمایه اولیه و ذخایر است. همچنین سهام پشتیبانی که شرکت‌های ضمانت اعتبار از دولت‌های محلی، مؤسسات مالی و سازمان‌های صنعتی دریافت می‌کنند و کمک‌های استاندارد نهادهای مالی در تأمین هزینه‌ها مؤثر است. کمک‌های استاندارد مؤسسات مالی به شرکت‌های ضمانتی در قانون به‌عنوان معافیت مالیاتی تلقی می‌شود (شرکت ضمانت اعتبار ژاپن، ۲۰۱۴).

حداکثر مسئولیت ضمانت

سقف مسئولیت ضمانت توسط شرکت ضمانت اعتبار ژاپن تعیین می‌شود. این سقف براساس ضریبی از منابع صندوق صورت می‌گیرد. یعنی صندوق می‌تواند با ضریبی بزرگ‌تر از یک از منابع صندوق اقدام به ارائه ضمانت کند. در حال حاضر حداکثر ضریب از ۶۰ برابر کمتر است (همان).

۴-۲. فرانسه

چارچوب قانونی ضمانت اعتبار

سابقه نهادهای ضمانت در فرانسه به اتحادیه‌های صنفی در تاریخ فرانسه گره خورده است که به صورت

مؤسسات ضمانت متقابل فعالیت می‌کرده‌اند. دولت فرانسه با تصویب قوانینی به حمایت و تنظیم‌گری فعالیت این مؤسسات پرداخته است.

حمایت قانونی از مؤسسات ضمانت در قانون بانکداری مصوب ۲۴ ژانویه ۱۹۸۴ و قانون پولی و مالی^۱ (CMF) ریشه دارد که به موجب آن نهادهای ضمانت اعتبار به‌عنوان شرکت‌های تجاری شناخته شده‌اند و در بین مؤسسات مالی قرار داده شده‌اند.

ماده (۴-۵۱۵) قانون پولی و مالی فرانسه مقرر کرده است که فعالیت‌های نهادهای ضمانت اعتبار ارائه ضمانت به اعضای خود در حوزه کسب‌وکارشان در روابط تجاری با شخص ثالث (مثل بانک) است. علاوه بر ضمانت‌ها، نهادهای ضمانت اعتبار می‌توانند به اعضای خود خدمات مشاوره در مورد مسائل مالی ارائه کنند. بنابراین کسب‌وکار اصلی یعنی ضمانت می‌تواند توسط فعالیت‌های فرعی یا مرتبط گسترش یابد که شامل طیف وسیعی از خدمات مشاوره برای شرکت‌های نیازمند ضمانت می‌باشد. تنها ممنوعیت صریح توسط قانون مربوط به دریافت سپرده و پرداخت تسهیلات و سرمایه‌گذاری است. مؤسسات ضمانت اعتباری موظف به رعایت ترتیبات احتیاطی^۲ بانک‌ها هستند. این حقیقت نشان می‌دهد که فعالیت‌های آنها منافع عمومی، یعنی ثبات سیستم بانکی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (پورتا و همکار، ۲۰۱۲).

ساختار ضمانت اعتبار در فرانسه

نهادهای ضمانتی متعددی در فرانسه فعالیت می‌کنند که در سه گروه عمده زیر قرار می‌گیرند:

- SOCAMAs
- SIAGI
- OSEO

بزرگ‌ترین نهاد ضمانت، OSEO است و بعد از آن به ترتیب SIAGI و SOCAMAs قرار دارند و مجموعه آنها شبکه‌ای ملی و منسجمی را در سطح کشور تشکیل می‌دهد. تمام گروه‌های بانکی اصلی فرانسه در حداقل یکی از دو شرکت OSEO یا SIAGI سهام‌دار هستند.

SOCAMAs

مؤسسه SOCAMAs که به وسیله قانون ۱۹۱۷ ساماندهی شده است یک مؤسسه ضمانت متقابل است که در مقیاس منطقه‌ای فعالیت می‌کند، اما فعالیت‌های آن در سراسر فرانسه گسترش یافته است. SOCAMAs شرکتی سهامی با مالکیت خصوصی است که تمامی صنعتگران ثبت شده در منشور

1. Code Monétaire et Financier

2. Prudential Discipline

سازمان تجارت می‌تواند سهامدار آن شوند و از ضمانتنامه اعتباری آن استفاده کنند. کارآفرینانی که از خدمات SOCAMAs استفاده می‌کنند، معمولاً بنگاه‌های کوچک و متوسط هستند، که به دنبال توسعه فعالیت‌های تجاری‌شان بوده و می‌توانند به صورت پیش‌فرض از ضمانت بین ۸۰ تا ۱۰۰ درصد تسهیلاتشان بهره ببرند. از آنجایی که پوشش اعطا شده توسط SOCAMA، تقریباً به‌طور کامل صورت می‌گیرد، می‌تواند به میزان قابل توجهی ارائه شرط ضمانت مستقیم از شرکت تأمین مالی را کاهش دهد یا اینکه بانک تسهیلات‌دهنده را تحریک کند که اصلاً درخواست ارائه ضمانت نکند.

SIAGI

SIAGI شرکتی سهامی است که در سال ۱۹۶۶ توسط اتاق‌های کسب‌وکار کوچک به‌منظور تسهیل دسترسی بنگاه‌های کوچک به منابع مالی تأسیس شد و فعالیت‌های خود را به بخش‌های دیگر توسعه داد. حدود ۷۵ درصد سهام SIAGI متعلق به نهادهای عمومی و باقیمانده آن در اختیار نهادهای مالی خصوصی یا تحت کنترل دولت است. این مؤسسه دو فعالیت کارشناسی پروژه و اعطای ضمانتنامه را انجام می‌دهد. SIAGI از مدل تقابل غیرمستقیم استفاده می‌کند و از شبکه‌ای از کارمندان وابسته در حوزه‌های مختلف اعم از تجارت، صنعت، حقوق، پزشکی، حسابداری و ... بهره می‌جوید. هیئت مدیره این مؤسسه ۱۹ نفر است و رئیس‌جمهور دارای بیشترین قدرت تصمیم‌گیری است، دوره زمانی مسئولیت اعضا پنج‌ساله است.

این شرکت برای متقاضیان ایجاد شرکت جدید، توسعه فعالیت بنگاه‌ها و تملک یا راه‌اندازی مجدد بنگاه‌ها، ضمانتنامه اعتباری صادر می‌کند. بیشترین ضمانتنامه با هدف تملک و راه‌اندازی مجدد بنگاه‌ها صادر شده است. دارندگان ضمانت‌نامه این شرکت می‌توانند تا ۱,۰۰۰,۰۰۰ یورو و دوره زمانی ۲ تا ۱۲ سال (که دوره ۷ ساله شایع‌ترین آن است) از اکثر بانک‌های فرانسوی تأمین مالی شوند. SIAGI ۲۰ تا ۵۰ درصد از خسارت نهایی را برای بانک‌ها پوشش می‌دهد. بخشی از تسهیلات که توسط SIAGI ضمانت نشده است باید مستقیماً توسط بنگاه با استفاده از ارائه وثیقه (تعهد یا رهن) یا ضمانتنامه شخصی (امضا شده توسط کارآفرین یا شخص ثالث) پوشش داده شود.

OSEO

مؤسسه OSEO، نهادی عمومی است که در سال ۱۹۸۲ با مأموریت اجرای طرح ضمانت تسهیلات دولت فرانسه تأسیس شد. ۵۸/۳ درصد از سهام این مؤسسه متعلق به دولت فرانسه و بقیه تحت تملک بانک‌ها و مؤسسات مالی است. با این وجود دولت صرفاً در حوزه‌های خاصی و با هدف هدایت بهینه منابع از OSEO حمایت می‌کند و در سایر حوزه‌ها، رقابت بین سه نهاد ضمانت اعتبار ادامه پیدا کرده است. OSEO برخلاف دو مؤسسه دیگر یک سازمان ضمانت متقابل نیست، یعنی با کسانی که از آن بهره‌مند هستند در سرمایه و مدیریت (به صورت مستقیم یا غیرمستقیم) شریک نیست.

۱۵ عضو هیئت مدیره OSEO به مدت پنج سال توسط شورای وزیران و شوراهای تابعه آنان منصوب می‌گردند و تحت مدیریت رئیس جمهور فعالیت می‌کنند. اگرچه مدیریت این مجموعه در پاریس متمرکز است، اما درباره اکثر پوشش‌ها در سطح منطقه‌ای تصمیم‌گیری می‌شود. OSEO، بر بنگاه‌های کوچک با کمتر از ۲۵۰ کارمند تمرکز کرده است، گردش مالی این شرکت‌ها نیز باید کمتر از ۵۰ میلیون یورو یا مجموع ترازنامه آنها کمتر از ۴۳ میلیون یورو باشد. فعالیت‌های این گروه به منظور انجام موارد هشت‌گانه زیر صورت می‌گیرد:

۱. راه‌اندازی بنگاه‌های جدید متوسط و کوچک؛
  ۲. انتقال مالکیت شرکت‌های بزرگ از دست‌های کارآفرینان قدیمی به نسل‌های جدید؛
  ۳. توسعه واقعیت‌های کارآفرینی که نیاز به نوآوری و خلاقیت دارد؛
  ۴. افزایش سرمایه بنگاه‌هایی که سرمایه کمی دارند؛
  ۵. خرید سهام بنگاه‌های کوچکی که در بخش سنتی فعالیت می‌کنند؛
  ۶. کمک به سرمایه خالص بنگاه‌هایی که از سطح تکنولوژی بالا استفاده می‌کنند؛
  ۷. کمک به سرمایه بنگاه‌هایی که در بخش‌های بیوتکنولوژی فعالیت می‌کنند؛
  ۸. حمایت از تأمین مالی بانکی کوتاه‌مدت.
- در مجموع باید گفت، ضمانت‌های دولت به‌طور عمده برای تسهیلات میان‌مدت و بلندمدت ارائه می‌شود و تسهیلات کوتاه‌مدت در اولویت دوم قرار دارد. مخاطب طرح ضمانت معمولاً شرکت‌هایی هستند که در سطح منطقه‌ای فعالیت می‌کنند. تأمین مالی این بنگاه‌ها، ریسک زیادی دارد و به ندرت توسط شرکت‌های خصوصی انجام می‌شود چرا که آنها می‌توانند سرمایه‌گذاری با ریسک کمتر را انتخاب کنند، به همین دلیل تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط بیشتر توسط نهادهای عمومی به‌عنوان بخشی از ارائه خدمات اجتماعی انجام می‌شود.

مقایسه شرایط صدور ضمانتنامه

مجموعه شرایطی که برای اخذ ضمانت از این مؤسسات لازم است، در جدول زیر بیان شده است (پورتا و همکار، ۲۰۱۲):

جدول ۳. اطلاعات مربوط به برنامه‌های ضمانت اعتبار فرانسه

SOCAMA	SIAGI	Oseo	شرایط
۹۰,۰۰۰	۵۰,۰۰۰	۱۵۰,۰۰۰	مقدار میانگین ضمانت (یورو)
۳ تا ۷ سال	۳ تا ۷ سال	۵ تا ۷ سال	میانگین بازپرداخت تسهیلات
۱۰۰	۴۰	۵۵	میانگین سطح پوشش (درصد)

ارتباطات داخلی و خارجی مؤسسات ضمانت

مؤسسات ضمانت با هدف گسترش زمینه‌های عملیاتی خود ارتباطاتی با مقامات محلی و منطقه‌ای برقرار کرده‌اند. در ذیل به برخی از روابط مؤسسات ضمانت اشاره می‌شود:

– SIAGI و برخی از مناطق اداری فرانسه: مقامات محلی که منافع اقتصادی کشور را دنبال می‌کنند، مدیریت بخشی از منابع مالی را به SIAGI می‌سپارند.

– OSEO و ادارات محلی یا مقامات منطقه‌ای: برخی از انواع ارتباطاتی که برای مؤسسه SIAGI تعریف شد، برای این سازمان نیز وجود دارد، با استفاده از یک توافق با سازمان ضمانت، مقامات محلی به لحاظ مالی در منافع ملی شرکت می‌کنند.

– اشتراک‌گذاری ریسک بین SIAGI و OSEO

– ارتباط بین SOCAMAs و برخی از سازمان‌های بخش‌های حرفه‌ای؛

این ارتباطات اثر مطلوبی برای مؤسسات ضمانتی دارد و هر یک از آنها را قادر می‌سازد که با بهره‌گیری از افزایش منابع موجود، خدمات خود را افزایش داده و مخاطرات ناشی از پوشش تسهیلات را به اشتراک بگذارند (روورا، ۲۰۰۷).

۳-۴. چین

ایجاد صندوق‌های ضمانت در چین به سال ۱۹۹۸، زمانی که بنگاه‌های کوچک و متوسط برای توسعه خود با مشکل دسترسی به منابع مالی مواجه شدند، باز می‌گردد. در آن زمان انجمن حمایت^۱ موفق شد حمایت‌های دولت محلی برای ایجاد صندوق ضمانت متقابل را جلب کند. این آغاز شکل‌گیری صندوق‌های ضمانت در چین است. تا پایان سال ۲۰۰۹، تعداد ۵,۵۴۸ صندوق ضمانت با سرمایه‌ای بالغ بر ۳۳۸/۹ میلیارد یوآن به وجود آمده و بالغ بر ۱,۰۷۹/۶ میلیارد یوآن ضمانتنامه اعتباری به ۳۷۰,۰۰۰ بنگاه کوچک و متوسط ارائه شده است. صندوق‌های ضمانت اعتبار در چین ۷/۵ درصد از کل پرتفوی اعتبار بنگاه‌های کوچک و متوسط و ۲۱/۴ درصد از پرداخت‌ها را پوشش داده‌اند (سیتو، ۲۰۱۱).

گسترش سیستم ضمانت اعتبار در چین به‌طور فزاینده‌ای نقش مهمی در حل مشکلات تأمین مالی برای شرکت‌ها و دسترسی آنها به تسهیلات بانکی ایفا می‌کند. با وجود مقیاس بالای وجوه تضمین و حجم کسب‌وکار و سرعت گردش، سیستم تضمین اعتبار هنوز در ارائه خدمات تضمین اعتبار برای شرکت‌های متوسط و بزرگ مشکل داشته و اصرار ویژه‌ای برای ضمانت شرکت‌های کوچک دارد.

ساختار ضمانت اعتبار

چین با یادگیری از تجارب کشورهای خارجی به‌ویژه ژاپن در زمینه ضمانت اعتباری شرکت‌های کوچک و متوسط پس از سال‌ها تحقیق و پژوهش، طرح مشخصی با شاخص‌های داخلی را پایه‌گذاری کرد که از یک بدن، دو بال و سه سطح تشکیل شده است. در مدل چینی ضمانت اعتبار، بدن به معنی استفاده از منابع مالی متنوع، سازوکارهای بازار، سیاست‌های مدیریتی شرکت‌ها و سازوکار پشتیبانی است، دو بال به معنای گرفتن ضمانت اعتباری (حاکمیتی^۱ و تجاری^۲) و ضمانت متقابل^۳ است که به‌صورت ضروری مکمل یکدیگر هستند و سه سطح به معنای مؤسسات تضمینی در سه سطح شهر، استان و کشور است. پیگیری سیاست حمایت از عرضه توسط دولت باعث حمایت از قانون ضمانت برای شرکت‌های کوچک و متوسط می‌شود که به‌طور غیرمستقیم منجر به توسعه می‌گردد (یانگ، ۲۰۰۹).

نهادهای ضمانت حاکمیتی مدلی برجسته در سیستم ضمانت اعتبار چین است. این مؤسسات به‌طور مستقیم توسط دولت برای کمک به بنگاه‌های کوچک و متوسط حمایت می‌شوند. دپارتمان‌های محلی و آژانس‌های تحت نظر وزارت تجارت، وزارت مالیه و بانک‌های دولتی همکاران اولیه این صندوق‌های ضمانت هستند. فعالیت آنها برای مقاصد غیرانتفاعی و مستقیماً تحت نظارت دولت صورت می‌گیرد، این مؤسسات جزء مؤسسات مالی محسوب نمی‌شوند.

با وجود حمایت‌های فزاینده دولت از صندوق‌های ضمانت، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در این حوزه سبب شده که سهم مؤسسات دولتی در تعداد صندوق‌های ضمانت اعتبار در فاصله سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۶ از ۱۰۰ به ۲۷ درصد کاهش یابد. با این حال دولت چین به وسیله سرمایه‌گذاری مستقیم و غیرمستقیم نقش فعالی در این حوزه ایفا می‌کند (سیتیو، ۲۰۱۱).

ضمانت مجدد از سال ۲۰۰۸، با چند شرکت ضمانت مجدد در مناطقی که ضمانت تجاری به خوبی فعالیت می‌کند آغاز شده است. ضمانت مجدد حمایت قابل توجهی از بودجه عمومی را دریافت می‌کند. دولت چین در حال حاضر به‌دنبال توسعه ضمانت مجدد و سرمایه‌گذاری خارجی در این زمینه است (همان).

چارچوب قانونی

در جدول زیر قوانین و مقررات کلیدی مربوط به صندوق‌های ضمانت اعتبار در چین نشان داده شده است: (همان: ۱۲).

1. Policy CGFs
2. Commercial CGFs
3. Mutual CGFs

جدول ۴. چارچوب قانونی ضمانت اعتبار چین

محتوای محوری	تاریخ اجرا	قوانین و مقررات
پایه‌های اصلی چارچوب قانونی CGFs	ژوئن ۱۹۹۵	قانون جمهوری خلق چین در ارتباط با ضمانت اعتبار (مصوب کنگره)
ارتقای رسمی سیاست CGFs که شرکت‌های کوچک را هدف قرار داده‌اند	اکتبر ۱۹۹۸	سیاست راهنما در تشویق و حمایت از توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط
چارچوب راهنما برای اجرای آزمایشی صندوق ضمانت اعتبار بنگاه‌های کوچک و متوسط با تمرکز بر تسهیلات کوتاه‌مدت بانک‌ها به آنها.	سپتامبر ۱۹۹۹	چارچوب راهنما برای اجرای آزمایشی یک سیستم ضمانت اعتبار بنگاه‌های کوچک و متوسط (SETC)
نقش دولت‌ها در ایجاد صندوق‌های محلی ضمانت اعتبار بنگاه‌های کوچک و متوسط	۲۰۰۲	قانون جمهوری خلق چین در ارتباط با توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط
سرمایه‌گذاری متنوع و مقیاس کسب‌وکار ^۱ صندوق‌های ضمانت اعتبار	جولای ۲۰۰۴	تصمیم‌گیری در مورد اصلاح نظام سرمایه‌گذاری (مصوب هیئت دولت)
گشایش برای سرمایه‌گذاری خصوصی در صندوق‌های ضمانت اعتبار	فوریه ۲۰۰۵	نکاتی در ارتباط با پشتیبانی و تسهیل توسعه صندوق‌های ضمانت اعتبار خصوصی و غیردولتی (مصوب هیئت دولت)
سیاست‌های حمایتی برای تسهیل دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط به منابع بانکی	جولای ۲۰۰۵	چارچوب راهنما برای بانک‌ها به منظور اعطای تسهیلات به شرکت‌های کوچک (مصوب بانک خلق چین ^۲ و کمیسیون مقررات بانکی چین) ^۳
برای هدف قرار دادن فراگیر گروه‌های محروم و بیکاران توسط صندوق‌های ضمانتی بنگاه‌های کوچک و متوسط.	نوامبر ۲۰۰۵	بخشنامه برای تقویت اشتغال و اشتغال مجدد ^۴ (Guo Fa شماره ۳۶، ۲۰۰۵)
سیاست‌های ترجیحی در معافیت مالیاتی؛ نرخ سود پایه تنظیم می‌شود در ۵۰ درصد از نرخ پایه بانک، با محدوده ۳۰-۵۰ درصد	۲۰۰۶	چارچوب راهنما در تقویت سیستم ضمانت اعتبار بنگاه‌های کوچک و متوسط (مصوب کمیسیون اصلاحات و توسعه ملی (NDRC) ^۵ ، وزارت مالیه، بانک خلق چین و اداره مالیات)
تأمین مالی صندوق‌های ضمانت اعتبار از منابع مالی مرکزی و محلی، سرمایه‌گذاری شرکت‌های بزرگ و منابع غیردولتی	سپتامبر ۲۰۰۹	نکاتی در ارتباط با ارتقای بیشتر توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط (مصوب هیئت دولت)
توسعه ضمانت اعتبار مجدد بنگاه‌های کوچک و متوسط با تأکید بر صندوق‌های استانی	می ۲۰۱۰	نکاتی در ارتباط با تقویت سیستم ضمانت اعتبار بنگاه‌های کوچک و متوسط (وزارت صنعت و فناوری اطلاعات)
نظارت احتیاطی و قاعده‌گذاری در ارتباط با ارتباطات سازمانی صندوق‌های ضمانت اعتبار تجاری	۲۰۱۰	اقدامات موقتی در ارتباط با اداره شرکت‌های ضمانت مالی

1. Business scope
2. The people's Bank of China (PBC)
3. China Banking Regulatory Commission (CBRC)
4. Reemployment
5. National Development and Reform Commission

۴-۴. آلمان

ضمانت اعتباری در جمهوری فدرال آلمان تحت چارچوب سازمانی غیرمتمرکزی ارائه می‌شود که هم نشان‌دهنده ساختار سیاسی فدرال است و هم بخش‌های اصلی اقتصاد را نشان می‌دهد. عملکرد سیستم ضمانت اعتباری از منطقه‌ای به منطقه دیگر متغیر است، اما اصولی اساسی در سراسر جمهوری فدرال برقرار است.

در حال حاضر بانک‌های ضمانت آلمان و انجمن‌های ضمانت اعتباری در آلمان شبکه ضمانت اعتباری را تشکیل می‌دهند. با این تفاوت که بانک‌های ضمانت در ابتدا به دلیل بازسازی‌های جنگ و آبادانی و عمران تشکیل شد و پس از آن به سمت ضمانت اعتباری گرایش پیدا کرد، در حالی که انجمن‌های اعتباری صرفاً به جهت حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط و افزایش توان دریافت تسهیلات آنها تشکیل شده‌اند.

بانک‌های ضمانت آلمان

بانک‌های ضمانت آلمان، شبکه‌ای متشکل از ۱۷ بانک ضمانت است که در سراسر کشور فعال هستند. عمده آنها بین سال‌های ۱۹۴۹ تا ۱۹۵۵ برای تشویق بازسازی‌های بعد از جنگ تأسیس شدند. بعد از الحاق مجدد در سال ۱۹۹۰، بانک‌های جدیدی در مناطق آلمان جدید توسط نهادهای مالی مانند بانک‌ها، شرکت‌های بیمه، اعضای اتاق بازرگانی و اتحادیه‌های اصناف تأسیس شدند (گزارش OECD، ۲۰۱۳). بانک‌های ضمانت ذیل قانون بانکداری آلمان فعالیت می‌کنند. این مؤسسات به دنبال کسب سود نیستند^۱ و سود توزیع نمی‌کنند (بولتن VDB).

انجمن بانک‌های ضمانت آلمان (VDB)^۲ نماینده ۱۷ بانک ضمانت و ۱۵ شرکت سرمایه‌گذاری بنگاه کوچک و متوسط‌گرا^۳ در آلمان است. این انجمن عضوی از انجمن اروپایی مؤسسات ضمانت (AECM) است. تا پایان سال ۲۰۰۴ مجموعاً ۲۳ بانک ضمانت در ۱۶ ایالت آلمان، به وجود آمد. علاوه بر این، یک سازمان ملی نیز برای شرکت‌های اجتماعی-اقتصادی که انواع مشابهی از ضمانت‌های گسترده ملی را ارائه می‌کرد، موجود بود. با این احتساب، در آن مقطع مجموعاً ۲۴ بانک ضمانت در آلمان وجود داشت (بندیکتر و همکار، ۲۰۰۴).

بانک‌های ضمانت به‌طور مستقیم با بانک‌های موجود در روند ضمانت در تعامل هستند و کمیته بررسی اعتبار آنها درخواست را از بانک دریافت می‌کند. اخیراً آشکال جدیدی از تعامل ممکن شده است که بر طبق آن بنگاه‌های کوچک و متوسط پیش از مراجعه به تسهیلات‌دهنده ابتدا با مؤسسه ضمانت

1. not profit-oriented

2. Association of German guarantee banks (VDB)

3. SME-oriented

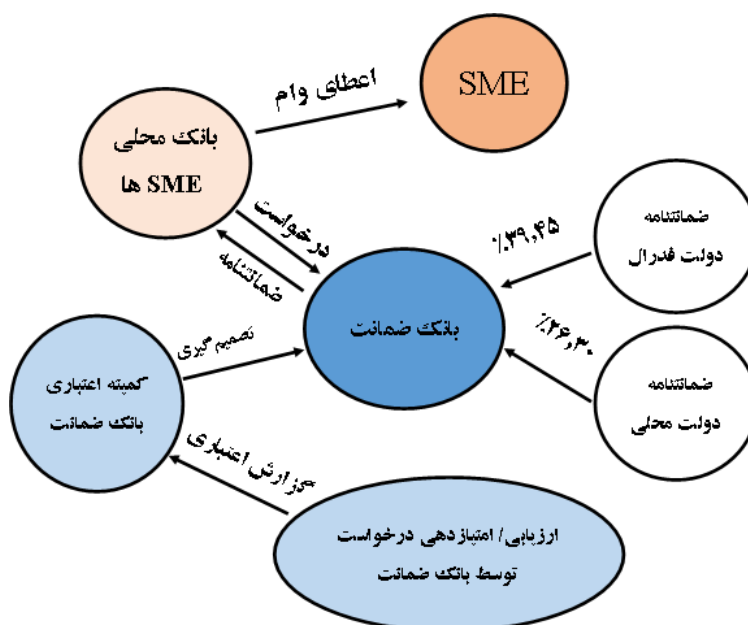
شرکت‌های سرمایه‌گذاری هستند که بعد از ۱۹۷۰ تأسیس شدند و به‌منظور کمک به SMEها با بانک‌های ضمانت همکاری‌های گسترده دارند.

ارتباط برقرار می‌کنند. اگرچه همه بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌توانند ضمانت دریافت کنند ولی سقف میزانی از حجم تسهیلات که می‌تواند ضمانت شود براساس موقعیت مکانی بنگاه‌های کوچک و متوسط و موضوع فعالیت آنها متغیر است. همچنین حداکثر میزان تسهیلاتی که امکان ضمانت آن وجود دارد، در میان بانک‌های ضمانت مختلف است و بیشترین میزان پوشش به ۸۰ درصد می‌رسد (گزارش OECD، ۲۰۱۳).

دولت محلی و دولت فدرال به ترتیب به ترتیب ۲۶/۳۰ و ۳۹/۴۵ درصد از ریسک عدم پرداخت تسهیلات را ضمانت می‌کنند و ۳۴/۲۵ درصد باقیمانده برعهده خود بانک ضمانت است.

نمودار ۱۰. بانک‌های ضمانت آلمان^۱

انجمن‌های ضمانت اعتباری

۳۴ انجمن ضمانت اعتباری^۲ خصوصی محلی در آلمان ضمانتنامه اعتباری برای تسهیلات میان‌مدت و بلندمدت ارائه می‌کنند. انجمن‌های ضمانت اعتباری، شرکت‌هایی هستند که توسط جامعه کسب‌وکار با عنوان سازمان‌های حمایت متقابل تأسیس شده‌اند. اتاق‌های بازرگانی، اتحادیه‌های صنفی، بانک‌ها، شرکت‌های بیمه و دیگر سازمان‌های بخش خصوصی به ایجاد سرمایه اولیه کمک می‌کنند (لویتسکی و همکار، ۱۹۸۹).

ضمانت متقابل در نرخ به نسبت ۳ به ۲ توسط دولت‌های محلی و فدرالی ارائه می‌شود که ۶۰

۱. مرجع: (بولتن VDB)

2. Credit guarantee associations (usually called credit gemeinschaften, or KGa's)

درصد میزان ضمانت شده را پوشش می‌دهند و بیش از ۱۲/۵ درصد توسط صندوق ضمانت برنامه بازسازی اروپا^۱ پوشش داده می‌شود که توسط بانک دولتی KfW اداره می‌شود. از این رو انجمن‌های اعتباری تنها مسئول ۲۷/۵ درصد ریسک ضمانت‌هایشان هستند (همان).

ضمانتنامه‌ها حداقل باید ۲۰ درصد از تسهیلات را پوشش دهد، با این وجود میزان ضمانت معمولاً از ۵۰ تا ۹۰ درصد تسهیلات متغیر است و به‌طور متوسط ۷۵ درصد می‌باشد. افزایش ضمانت با دریافت وثائق درجه دومی که معمولاً بانک‌ها به‌عنوان وثیقه قبول نمی‌کنند نیز انجام می‌شود. بنگاه‌های کوچک در تمام بخش‌ها، واجد شرایط دریافت ضمانتنامه تسهیلات هستند. در مورد کسب‌وکارهای جدید، اتاق بازرگانی باید توصیه مستقل و مستندی ارائه کند که هم تشخیص قابلیت کارآفرینان و هم تحلیل بازار پروژه‌های خودش را پوشش دهد. کارآفرین پیش از آنکه شروع به فعالیت کند، باید صلاحیتش در کسب‌وکار مورد تأیید واقع شود (همان).

۴-۵. انگلستان

طرح ضمانت تسهیلات بنگاه‌های کوچک (SFLG)^۲

این طرح در سال ۱۹۸۱ معرفی شد و تا ژانویه ۲۰۰۹ ادامه پیدا کرد. ضمانت‌های ارائه شده براساس این طرح به‌منظور تأمین مالی شرکت‌های کوچکی است که نمی‌توانند معیارهای لازم برای کسب تسهیلات از بانک‌های تجاری را برآورده نمایند. در این طرح، شرکت به بانک مراجعه و درخواست تسهیلات می‌نماید. در صورتی که تمام معیارها بجز وثائق لازم برای امنیت بازپرداخت فراهم باشد بانک از آژانس SBS (یکی از سازمان‌های وزارت تجارت و صنعت) درخواست تضمین تسهیلات می‌نماید. این آژانس نیز معیارهای لازم برای تضمین تسهیلات شرکت را بررسی و در صورتی که شرایط لازم وجود داشت، ضمانت‌های لازم را به بانک اعطا می‌کند. بدیهی است، شرکت درخواست‌کننده تسهیلات باید مبالغی را بابت حق تضمین به آژانس مذکور بپردازد.

ارزیابی انجام شده به‌منظور بررسی میزان کارآیی نشان می‌دهد، دستاوردهای زیادی از اجرای این طرح حاصل شده است. به‌طور مثال در بررسی انجام شده مشخص شده است که ۷۰ درصد از شرکت‌هایی که از تضمین تسهیلات استفاده کرده‌اند، بدون استفاده از این خدمت قادر به تأمین مالی طرح‌های خود نمی‌شدند. همچنین در بررسی‌های انجام شده مشخص شده است که این نوع ضمانت‌ها چندان برای شرکت‌های نوپای دانش‌بنیان مناسب نیست و بیشتر تسهیلات اخذ شده به‌منظور توسعه محصول و بازار

1. The European Recovery Programme

برنامه بازسازی اروپا یک صندوق وجوه یک میلیارد یورویی است که در وجوه سرمایه‌ریسکی‌ای سرمایه‌گذاری می‌کند که به‌طور عمده بر شرکت‌های تکنولوژیک و تازه تأسیس آلمانی متمرکز است. با اینکه منابع مالی آنها برای سرمایه‌گذاری منحصراً در آلمان محدود نیست، تمرکز اصلی سرمایه‌گذاری‌ها باید در آلمان باشد. این برنامه تمام حوزه‌های تکنولوژی را پوشش می‌دهد (تارنمای صندوق سرمایه‌گذاری اروپا EIF، تاریخ مراجعه: مهر ۱۳۹۵).

2. Small Firms Loan Guarantee (SFLG) Scheme

بوده و کمتر صرف امور تحقیق و توسعه شده است. در شرایط جدید و از سال ۲۰۰۳ به بعد، در طرح تضمین تسهیلات SBS برای شرکت‌های انگلیسی، ۷۵ درصد مبلغ تسهیلات بین ۵ تا ۱۰۰ هزار پوندی و در شرایط خاص برای شرکت‌های با عمر بیش از ۲ سال تا ۲۵۰ هزار پوند تضمین می‌گردد. بازپرداخت تسهیلات مذکور باید بین ۲ تا ۱۰ سال باشد. همچنین در این طرح تنها شرکت‌هایی می‌توانند از طرح تضمین استفاده کنند که گردش مالی آنها پایین باشد (۳ میلیون پوند برای شرکت‌های غیرتولیدی و حدود ۶ میلیون پوند برای شرکت‌های تولیدی) نرخ کارمزد ارائه تضمین در این طرح سالیانه ۲ درصد مبلغ ضمانت می‌باشد (بسکویین، ۲۰۱۰).

طرح ضمانت تأمین مالی بنگاه (EFG):^۱

طرح ضمانت تأمین مالی بنگاه در سال ۲۰۰۹ در انگلستان آغاز شد. این طرح، جایگزین طرح ضمانت تسهیلات بنگاه‌های کوچک با گسترش در میزان مشمولین شد. EFG تا ۷۵ درصد میزان تسهیلات را برای تسهیلاتی بین هزار پوند تا یک میلیون پوند ضمانت می‌کند. کسب‌وکارهایی با گردش مالی سالیانه ۲۵ میلیون پوند حائز صلاحیت هستند. این طرح بازپرداخت تسهیلات را بین ۳ ماه تا ۱۰ سال پوشش می‌دهد. دامنه گسترده‌ای از کاربردهای تسهیلات از جمله سرمایه‌گذاری، سرمایه در گردش و ... ضمانت می‌شوند. کل ارزش ضمانتنامه‌هایی که از ژانویه سال ۲۰۰۹ تا مارچ سال ۲۰۱۰ اعطا شده است، ۱/۳ میلیارد پوند بوده است. این طرح تا مارچ سال ۲۰۱۱ به‌گونه‌ای تمدید شد که تا ۵۰۰ میلیون پوند اضافی دیگر را ضمانت کند و کماکان نیز ادامه دارد. تسهیلات‌گیرندگان سالیانه ۲ درصد از میزان تسهیلات را به‌عنوان هزینه ضمانت پرداخت می‌کنند.

دولت با استفاده از این طرح اعطای تسهیلات را تسهیل کرده است و در این بین از تسهیلات‌دهندگان متعدد و تضمین ۷۵ درصدی بر روی هر تسهیلات بهره‌جسته است. این طرح نیز بدین منظور ارائه شد تا تسهیلاتی که از طرق دیگر قابلیت دریافت نداشت، از این طریق در دسترس‌تر باشند (تارنمای وزارت کسب‌وکار، نوآوری و مهارت‌ها،^۲ تاریخ مراجعه: مهر ۱۳۹۵).

---

1. Enterprise Finance Guarantee Scheme
2. Department for Business, Innovation & Skills

۴-۶. ایتالیا

چارچوب قانونی

قانون شماره ۳۱۷ ایتالیا که در سال ۱۹۹۱ تصویب شده است، حداقل الزامات مورد نیاز برای تأسیس مؤسسات ضمانت و سرمایه مورد نیاز این مؤسسات را بیان می‌کند. فرمان تقنینی ۳۸۵ در سال ۱۹۹۳ با اصلاحیه‌های بعدی و ضمیمه‌ها، شرایط ثبت مؤسسات مالی را تعیین کرد. چندین سال این قانون بی‌اعتبار بود تا اینکه در سال ۲۰۰۳ چارچوب حقوقی دقیق‌تری تعریف شد که عمیقاً شکل و ساختار سیستمی این مؤسسات را تحت تأثیر قرار داد. در پی این قانون سیستم بسیار پراکنده تضمین ایتالیا که عملکرد پایینی داشت با ادغام‌های فراوانی روبرو شد و مؤسسات جدید با داشتن صرفه‌های اقتصادی ناشی از مقیاس، به قدرت قراردادی قوی‌تری نسبت به بانک‌ها دست پیدا کردند.

همچنین این قانون، برای مؤسسات ضمانت این امکان را به‌وجود آورد که به نهادهای تحت نظارت بانک مرکزی ایتالیا تبدیل شوند. به این منظور در مکمل ششم این قانون در سال ۲۰۰۷، بانک مرکزی ایتالیا یک دستورالعمل نظارتی تدوین کرد تا به تعهدات مؤسسات ضمانت نظارت کند. این قانون و نظارت احتیاطی بانک مرکزی راه را برای فرصت‌های قابل توجهی برای تضمین و وثیقه اوراق بهادار توسط این مؤسسات هموار کرد که ریسک اعتباری بانک‌ها را کاهش داد.

ساختار نهادی ضمانت

بندهای «۲۹-۳۲» و بند «۵۷» قانون مؤسسات تضمین در ایتالیا سه مدل سازمانی برای فعالیت مؤسسات ضمانت در نظر گرفته است که بدین شرح است:

۱. **مؤسسات تضمین سنتی:** فعالیت اصلی آنها محدود به ضمانت تسهیلات جمعی و یکسری خدمات (مانند خدمات مشاوره و خدمات برون‌سپاری اطلاعات) باقی مانده است.
۲. **واسطه‌های مالی:** تحت نظارت بانک مرکزی ایتالیا هستند و به سهام‌داران شرکت ضمانت تسهیلات جمعی ارائه می‌کنند و علاوه بر آن می‌توانند تضمین‌هایی به دولت ارائه دهند. قراردادهایی را با وکلای بانک‌ها، سهام‌داران و اعضای شرکت تنظیم می‌کنند که تعاملات را تسهیل می‌کنند و ریسک اعتباری را کاهش می‌دهند.

۳. **مؤسسات تضمین متقابل (confidi):**^۱ در قالب انجمن‌های تعاونی با مسئولیت محدود و یا سندیکا ایجاد و ثبت شده‌اند. به‌طور عمده به اعطا یا تضمین تسهیلات مشترک و فعالیت به نفع سهام‌داران خود اقدام می‌کنند. آنها ممکن است علاوه بر ارائه فعالیت‌های بانکی، خدمات مرتبط را نیز انجام دهند. حداقل سرمایه‌شان ۲ میلیون یورو و تعداد سهام‌داران نباید کمتر از ۲۰۰ نفر باشد.

1. consorzio di garanzia collettiva dei fidi (confide)

این مؤسسات به‌عنوان واسط میان بانک‌ها و شرکت‌ها عمل می‌کنند و شکاف اطلاعاتی بین آنها را کاهش می‌دهند، زیرا سهام‌داران این مؤسسات آگاهی عمیقی از ویژگی‌های خاص شرکت‌ها در زمینه‌های کاریشان در اختیار دارند. مؤسسات تضمین متقابل مسئول تدوین اطلاعات راجع به شرکت‌ها، ارزیابی واحدهای تولیدی و مشاوره مالی برای مدیریت اعتبار به‌صورت مؤثرتر هستند.

این مؤسسات همچنین به‌عنوان یک کانال برای مشارکت‌های بخش دولتی عمل می‌کنند. در جریان بحران مالی دوره ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۹ زمانی که کل اقتصاد ایتالیا تحت تأثیر قرار گرفته بود و بحران اعتباری ثبات مالی و اقتصادی شرکت‌ها را به خطر انداخته بود، مؤسسات تضمین متقابل نقش بسیار مهمی در تضمین اعتبار پیدا کردند.

۴-۷. صندوق سرمایه‌گذاری اروپا (EIF) تسهیلات ضمانت بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط

صندوق سرمایه‌گذاری اروپا ضمانتی را فراهم می‌کند که ریسک تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط را تا حدی پوشش می‌دهد. مؤسسات مالی که علاقمند به استفاده از ضمانت هستند باید در یکی از کشورهای عضو اتحادیه اروپا یا در کشورهای نروژ، ایسلند، لیختن اشتاین، کرواسی، مقدونیه، مونته‌نگرو، صربستان یا ترکیه تأسیس شده و مشغول به فعالیت باشند. این صندوق به وسیله همکاری با طیف وسیعی از بانک‌ها، صندوق‌های ضمانت، نهادهای تأمین مالی خرد و صندوق‌های سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر داخل اروپا از بنگاه‌های کوچک و متوسط حمایت می‌کند. تسهیلات این صندوق شامل چهار خط کسب‌وکار می‌شود که به‌عنوان «پنجره‌ها» معروف هستند و عبارتند از: تضمین اعتباری بنگاه‌های خرد، تضمین اعتباری بنگاه‌های کوچک و متوسط، تضمین سهام بنگاه‌های کوچک و متوسط و تضمین اوراق منتشر شده توسط این بنگاه‌ها. شرایط تضمین اعتباری بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط بدین شرح است:

- تضمین اعتبار برای بنگاه‌های خرد: صندوق سرمایه‌گذاری اروپا تا سقف ۷۵ درصد تعهدات نهادهای مالی را در تسهیلاتی که به کسب‌وکارهایی اعطا می‌شوند که کمتر از ۱۰ کارمند دارند و گردش مالی سالیانه آنها کمتر از ۲ میلیون یورو باشد یا ارزش ترازنامه‌ای آنها واجد شرایط باشد، ضمانت می‌کند. تسهیلاتی حداکثر تا ۲۵ هزار یورو با سررسید حداقل ۶ ماهه پوشش داده می‌شوند.

- تضمین اعتبار برای بنگاه‌های کوچک و متوسط: صندوق سرمایه‌گذاری اروپا حداکثر تا ۵۰ درصد تعهدات نهادهای مالی را در تسهیلاتی که به کسب‌وکارها اهدا می‌شوند ضمانت می‌کند. البته تعداد کارکنان این کسب‌وکارها باید کمتر از ۲۵۰ نفر باشد و کمتر از ۵۰ میلیون یورو گردش مالی سالیانه داشته باشند یا ارزش ترازنامه‌ای آنها حداکثر ۴۳ میلیون یورو باشد. به‌نظر نمی‌رسد در میزان مبلغ تسهیلات محدودیتی وجود داشته باشد. سررسید تسهیلات حداقل باید ۱۲ ماهه باشد.

بخشی از فعالیت‌های این صندوق در کشورهای اروپایی مورد مطالعه را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- اولین فعالیت EIF در انگلستان در سال ۱۹۹۶ آغاز شد. این صندوق اروپایی تا پایان سال ۲۰۱۳ میلادی ۱۳۰ صندوق که در بنگاه‌های کوچک و متوسط انگلستان سرمایه‌گذاری می‌کنند را حمایت کرده است و هفت شریک در حوزه ارائه ضمانت و تأمین مالی در این کشور دارد و در پی اقدامات این صندوق در انگلستان، تاکنون ۲۵ هزار بنگاه‌های کوچک و متوسط حمایت شده‌اند. تعهدات این صندوق اروپایی در انگلستان در حوزه ارائه ضمانت قریب ۳۳۰ میلیون یورو می‌باشد (گزارش EIF برای کشور انگلستان، ۲۰۱۴).

- فعالیت‌های این صندوق در ایتالیا از سال ۱۹۹۴ شروع شده و تا پیش از سال ۲۰۱۵، ۲۹ صندوق را که فعالیت‌های حمایت‌گرایانه از بنگاه‌های کوچک و متوسط داشته‌اند را تحت حمایت خود قرار داده‌اند. شرکای ارائه‌دهنده ضمانت و خدمات مالی EIF در ایتالیا به ۴۶ واحد می‌رسند. فعالیت‌های این صندوق در ایتالیا منجر به حمایت از ۲۰۵ هزار بنگاه کوچک و متوسط شده است و تعهداتی که صندوق سرمایه‌گذاری اروپا در ایتالیا در حوزه ارائه ضمانت دارد چیزی بالغ بر ۱/۲ میلیارد یورو می‌باشد (گزارش EIF برای کشور ایتالیا، ۲۰۱۵).

- آغاز کار صندوق در فرانسه همچون ایتالیا از سال ۱۹۹۴ اتفاق افتاد و تا پایان سال ۲۰۱۵، ۹۲ صندوق سرمایه‌گذاری را مورد حمایت قرار داده و ۱۶ شریک مالی و ارائه‌دهنده ضمانت در این کشور دارد. ۱۹۰ هزار بنگاه کوچک و متوسط در فرانسه مورد حمایت‌های EIF هستند و فعالیت‌های مالی این صندوق در حوزه ارائه ضمانت در فرانسه ۴۶۰ میلیون یورو برای آن تعهد ایجاد کرده است. (گزارش EIF برای کشور فرانسه، ۲۰۱۶)

- کشور آلمان میزبانی خود از صندوق سرمایه‌گذاری اروپا را از سال ۱۹۹۷ آغاز نمود و تا پایان سال ۲۰۱۴ حمایت‌های دریافت کرده این کشور برای صندوق‌های سرمایه‌گذاری داخلی‌اش به ۵۹ مورد می‌رسد که با توجه به فعالیت‌های EIF در آلمان ۸۰ هزار بنگاه کوچک و متوسط از تسهیلات آن استفاده کرده و ۲۰ مؤسسه نیز با آن همکاری می‌کنند و مجموع تعهدات EIF در آلمان در حوزه ارائه ضمانت ۵۰۰ میلیون یورو بوده است (گزارش EIF برای کشور آلمان، ۲۰۱۵).

۵. بررسی وضعیت ضمانت اعتبار در ایران

بازار تأمین اطمینان در کشور از بانک‌ها، بیمه‌ها، صندوق‌های دولتی تخصصی و صندوق‌های غیردولتی پژوهش و فناوری تشکیل شده است که در این بخش به تشریح فعالیت‌های آنها و آسیب‌شناسی هر یک پرداخته خواهد شد.

نمودار ۱۱. شمای کلی بازار تأمین اطمینان در ایران

۵-۱. ضمانتنامه اعتباری بانکی

یکی از خدماتی که بانک‌ها ارائه می‌کنند صدور انواع ضمانتنامه اعم از ضمانتنامه اعتباری (تعهد پرداخت) است. بانک‌ها عموماً برای صدور این ضمانتنامه‌ها وثائقی از قبیل سپرده بانکی، گواهی سپرده، اوراق مشارکت دولتی و یا وثیقه ملکی سهل‌البيع طلب می‌کنند. برخی بانک‌ها ضمانتنامه اعتباری را صرفاً در صورت سپرده‌گذاری معادل ۱۰۰ درصد مبلغ ضمانتنامه صادر می‌کنند. کارمزد صدور ضمانتنامه بانکی براساس وثائق دریافتی از ۰/۵ تا ۲/۵ درصد مبلغ ضمانتنامه متغیر است.^۱

همچنین بانک‌ها در فرآیند پرداخت تسهیلات یا قبول تعهدات به نفع مشتریان نیز رأساً اقدام به ارزیابی اعتباری مشتریان می‌کنند. در واقع دو وظیفه تأمین مالی و ارزیابی اعتباری در نظام بانکی تجمع شده است که برخی از تبعات آن عبارت است از:

۱. با توجه به زمانبر بودن ارزیابی اعتباری مشتریان با درخواست‌های کوچک، بانک‌ها تمایلی به این کار ندارند و همین موضوع دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط را به تسهیلات بانکی دشوار می‌کند.
۲. با توجه به اینکه بانک‌ها به دلیل بدنه بزرگ و غیرمنعطف خود نمی‌توانند ارزیابی وثائق مشتریان را به صورت تخصصی انجام دهند، به ناچار به وثائق عمومی اکتفا می‌کنند و بسیاری از دارایی‌های

۱. مأخذ: مراجعه به تارنمای بانک‌ها (در تاریخ مهر ۱۳۹۵).

مشتریان اعم از موجودی انبار مواد اولیه و یا محصول نهایی، خط تولید محصول و تجهیزات کارگاه، خودرو و سایر وسایل نقلیه، گواهی ثبت اختراع و... امکان وثیقه شدن را برای دریافت تسهیلات از دست خواهند داد.

۳. به دلیل کارکرد غیر تخصصی بانک در حوزه ضمانت، ممکن است وثیقه‌ای برای اخذ تسهیلاتی با ارزشی بسیار کمتر در بانک حبس شود و امکان استفاده از آن در موارد دیگر وجود نداشته باشد. همچنین کل وثیقه تا پایان بازپرداخت تسهیلات یا انجام تعهد نزد بانک باقی می‌ماند و امکان آزاد شدن آن به تناسب بازپرداخت تسهیلات و یا انجام تعهد وجود ندارد (بنی طبا و ابریشمی، ۱۳۹۳).

۴. تجمیع کارکرد تأمین مالی و تضمین در بانک باعث شده است نرخ سود منابع مالی و کارمزد ضمانت اعتبار نیز تجمیع شود و تناسب بین ریسک تسهیلات‌گیرنده و نرخ ضمانت غیر شفاف شود. لذا در شرایطی که نرخ سود تسهیلات عبارت است از مجموع نرخ سود منابع مالی و کارمزد ضمانت (متناسب با ریسک نکول تسهیلات‌گیرنده)، کاهش دستوری نرخ سود تسهیلات طبیعتاً تمایل بانک‌ها به تأمین مالی مشتریان پرریسک (مانند کارآفرینان و بنگاه‌های کوچک و متوسط) را کاهش داده است.

۲-۵. بیمه ضمانت اعتبار

اصولاً سازوکارهای عملیاتی نهادهای بیمه‌ای به‌گونه‌ای طراحی شده‌اند که ریسک‌هایی با ویژگی‌های خاص را تحت پوشش قرار دهند. یکی از مهمترین اصولی که بر عملکرد نهادهای بیمه‌ای در پوشش ریسک حاکم است قانون اعداد بزرگ است. این قانون بیان می‌دارد که فراوانی مشاهده شده (تحقق یافته) یک رخداد یا واقعه وقتی تعداد آنها به سمت بی‌نهایت میل می‌کند، به احتمال وقوع آن در جامعه آماری مربوطه بسیار نزدیک می‌شود. این جنبه از تئوری احتمالات است که شرکت‌های بیمه را قادر می‌سازد که با نوسانات الگوی خسارت‌ها در عمل مقابله کنند.^۱ به همین دلیل است که بیمه‌ها در حوزه ارائه خدمات بیمه اعتباری به صورت سبد تضمینی عمل می‌کنند و همه تسهیلات موجود در سبد دارایی‌های مؤسسات اعتباری را بیمه می‌کنند. این درحالی است که سازوکارهای اجرایی نهادهای ضمانت، صدور ضمانت به صورت موردی و تعیین وثائق، سقف اعتباری و ... متناسب با ریسک بالقوه هر فرد است.

یکی دیگر از تفاوت‌های عملکردی نهادهای بیمه‌ای و نهادهای ضمانت، موضوع ارزیابی است. نهادهای بیمه‌ای برای صدور بیمه‌نامه، ارزیابی‌های خاصی را از سابقه بیمه‌ای فرد، مدل‌های احتمالی رفتار بیمه‌گذاران و ... انجام می‌دهند. از طرف دیگر هنگامی که بیمه‌گذار بخواهد از بیمه خسارت دریافت کند، نهاد بیمه‌ای، ارزیابی‌های مجددی را از ابعاد خسارت، علل وقوع و ... انجام می‌دهد. یک شرکت بیمه

۱. برخی از ویژگی‌های دیگر ریسک‌های قابل پوشش توسط نهاد بیمه‌ای عبارتند از: زمان، مکان و علت تلفات باید مشخص و محدود باشد، تلفات باید تصادفی و اتفاقی باشند، وسعت تلفات باید گسترده و مشخص باشد، حق بیمه باید معقول و متناسب با میزان پوشش و ریسک آن باشد، یکی از دو فاکتور احتمال وقوع و میزان هزینه باید قابل اندازه‌گیری باشد.

به هیچ عنوان تا رأساً و با مشاهده جزئیات از وقوع خسارت مطمئن نگردد، هیچ وجهی را به شخص بیمه شده پرداخت نمی کند.

این در حالی است که ضمانتنامه های صادر شده توسط نهادهای ضمانت تقریباً همگی از نوع مستقل و عندالمطالبه محسوب می شوند که ضامن باید صرفاً با دریافت مطالبه کتبی وجه توسط ذینفع ضمانتنامه مطابق با متن ضمانتنامه نسبت به پرداخت وجه اقدام کند. همچنین ضامن برخلاف شرکت بیمه به هیچ عنوان با خسارت در عالم واقع و احراز و اثبات آن مواجه نیست، بلکه صرفاً با اسناد و مدارک مواجه است که در اینجا منظور مطالبه کتبی ذینفع یا هر سند و مدرک دیگری است که در متن ضمانتنامه به عنوان شرط پرداخت گنجانده شده باشد.

در بیمه نامه، شرکت بیمه پس از بررسی دقیق خسارت وارده صرفاً مبلغی معادل خسارت وارد شده طبق شرایط بیمه نامه را پرداخت خواهد کرد؛ حتی اگر سقف مبلغ بیمه نامه بسیار بیشتر از مبلغ خسارت باشد، اما در ضمانتنامه ذینفع می تواند هر مبلغی را تا سقف مبلغ ضمانتنامه مطابق متن ضمانتنامه از ضامن مطالبه و دریافت کند. این در حالی است که در ضمانتنامه ضامن نمی تواند پرداخت وجه را منوط به میزان خسارت وارده کند؛ چراکه اساساً ضامن برخلاف شرکت بیمه نمی تواند به موضوع خسارت و جزئیات آن وارد شود.

در ایران شورای عالی بیمه در سال ۱۳۵۴ صدور بیمه نامه اعتباری را مجاز دانست و در ۱۳۸۲ آیین نامه قرارداد گروهی بیمه اعتبار داخلی را صادر کرد که براساس آن شرکت های بیمه می توانند تا ۷۵ درصد ریسک عدم پرداخت را برای اشخاص حقوقی اعم از بانک ها، مؤسسات اعتباری، لیزینگ ها و بنگاه های اقتصادی مجاز به فروش اعتباری پوشش دهند.^۱ با این حال تجربیات یک دهه گذشته صنعت بیمه در حوزه بیمه اعتباری و زیان های گسترده بیمه گران^۲ باعث شده است تا در حال حاضر تقریباً هیچ شرکتی تمایل به عرضه خدمت بیمه اعتباری نداشته باشد.

۳-۵. نهادهای تخصصی ضمانت اعتبار

در طول سال های گذشته صندوق های متعدد دولتی جهت حمایت از بنگاه های کوچک و متوسط در حوزه های مختلف ایجاد شده است. با توجه به اینکه همواره تأمین مالی یکی از بزرگ ترین مشکلات این بنگاه ها بوده است، یکی از خدمات این صندوق ها ارائه ضمانتنامه و تسهیل در دسترسی به اعتبار بوده است. خلاصه ای از اطلاعات مربوط به این صندوق ها در جدول زیر ارائه گردیده است:

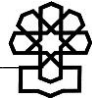
۱. کارمزد صدور بیمه اعتباری گروهی براساس میزان وثائق اخذ شده توسط بیمه گذار از ۰/۵ تا ۰/۷۵ درصد متغیر است.
۲. براساس سالنامه آماری صنعت بیمه در برخی سال ها مانند سال ۱۳۹۲، ضریب خسارت بیمه اعتباری بیش از ۱۵۰ درصد بوده است.

جدول ۵. خلاصه اطلاعات نهادهای تخصصی ضمانت در ایران^۱

نحوه مشارکت دولت در پوشش مخاطرات	وثائق مورد نیاز	کارمزد دریافتی	بانک‌ها و مؤسسات طرف تفاهم	خدمات ضمانت	بستر قانونی	نهادهای تضمین‌گر
۱۰۰ درصد سهام دولتی است و در برخی از سال‌ها نیز افزایش سرمایه با استفاده از بودجه دولتی صورت گرفته است. پشتوانه ضمانت شامل حق بیمه‌های دریافتی و منابع دولتی می‌باشد.	سفته و وثائق ملکی به ارزش مجموعاً ۱/۲ برابر مبلغ ضمانتنامه	۲ تا ۳ درصد مبلغ ضمانتنامه	بانک پارسیان انعقاد ۴۰ تفاهمنامه با مؤسسات اعتبار صادراتی دنیا (ECA)	انواع ضمانتنامه اعم از: ضمانتنامه اعتباری ارزی ضمانتنامه اعتباری ریالی ضمانتنامه اعتبار تولیدی ضمانت بازپرداخت تسهیلات	قانون چگونگی اداره صندوق ضمانت صادرات ایران (۱۳۷۵) اساسنامه صندوق ضمانت صادرات ایران (۱۳۷۴)	صندوق ضمانت صادرات ^۲ (وزارت صنعت، معدن و تجارت)
صندوق کاملاً دولتی است و پوشش خسارات وارده به این صندوق از طرف دولت پوشش داده می‌شود.	در صورت داشتن پوشش بیمه‌ای وثیقه لازم نیست ولی در غیر این صورت ترکیبی از وجه نقد، سفته، دارایی مالی و ملک	بسته به نوع وثیقه و مبلغ تا ۱/۵ درصد در صورت عدم پوشش بیمه‌ای تا ۲/۳ درصد	تضمین معاملات دولتی	انواع ضمانتنامه اعم از: حسن انجام تعهدات و پیش‌پرداخت	قانون تأسیس صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک (۱۳۷۵) اساسنامه صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک (۱۳۷۶)	صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک ^۳ (وزارت صنعت، معدن و تجارت)
صندوق کاملاً دولتی است و پوشش خسارات وارده به این صندوق از طرف دولت پوشش داده می‌شود.	پروانه بهره‌برداری از معدن، پروانه اکتشاف معدن	—	تضمین معاملات دولتی	انواع ضمانتنامه اعم از: تضمین سرمایه‌گذاری در حوزه فعالیت‌های معدنی، تضمین بازپرداخت تسهیلات	ماده (۳۱) قانون معادن (۱۳۷۷) اساسنامه صندوق بیمه سرمایه‌گذاری فعالیت‌های معدنی (۱۳۸۰)	صندوق بیمه سرمایه‌گذاری فعالیت‌های معدنی ^۴ (وزارت صنعت، معدن و تجارت)

۱. مأخذ اطلاعات جدول: بی‌تعب، شجاعی (۱۳۹۰)، مراجعه به تارنمای صندوق‌ها (در تاریخ مهر ۱۳۹۵).

2. <http://egfi.ir>3. <http://www.esfrd.ir>4. <http://www.iranmico.com>

نحوه مشارکت دولت در پوشش مخاطرات	وئائق مورد نیاز	کارمزد دریافتی	بانک‌ها و مؤسسات طرف تفاهم	خدمات ضمانت	بستر قانونی	نهادهای تضمین‌گر
سرمايه اوليه صندوق (۵۰۰ ميليارد ريال) دولتي بوده و پس از آن نيز کمک‌های دولتي دريافت کرده است. پشتوانه مخاطرات صندوق، وثيقه‌های متقاضي و منابع دولتي است.	چک و سفته هر یک به ارزش ۱,۵ برابر مبلغ ضمانتنامه با ظهر نويسی ضامن معتبر جهت صدور ضمانتنامه (به غير از ضمانتنامه اعتباری و شرکت در مناقصه و مزایده) حداقل ۵ درصد وجه ضمانتنامه نزد صندوق توديع می‌گردد.	برای سال اول مطابق نرخ کارمزد خدمات بانکی و برای بقیه سال‌ها ۲۵ صدم درصد مبلغ ضمانتنامه	بانک کشاورزی، صنعت و معدن، ملی، توسعه صادرات، پاسارگاد، سینا، رفاه کارگران، ایران زمین، اقتصاد نوین، مؤسسه مالی و اعتباری کوثر، صندوق کارآفرینی امید، صندوق ضمانت سرمايه‌گذاري تعاون، اتاق اصناف ایران تضمین معاملات دولتی	انواع ضمانتنامه اعم از: ضمانتنامه تأمین مالی توسط اشخاص حقیقی و حقوقی ضمانتنامه اعتباری (تضمین حداکثر هفتاد درصد در مناطق کمتر توسعه‌یافته تا هشتاد و پنج درصد) اصل و سود تسهیلات اعطایی بانک‌ها)	قانون تأسیس صندوق ضمانت سرمايه‌گذاري صنايع کوچک (۱۳۸۳) اساسنامه صندوق ضمانت سرمايه‌گذاري صنايع کوچک (۱۳۸۴)	صندوق ضمانت سرمايه‌گذاري صنايع کوچک ^۱ (وزارت صنعت، معدن و تجارت)
صندوق کاملاً دولتي است و پوشش خسارات وارده به اين صندوق از طرف دولت پوشش داده می‌شود.	طرح‌های بسیار کم ریسک برابر ۱۵۰ درصد سفته، طرح‌های پریسک: وثيقه ملکی	-	بانک سپه بانک توسعه تعاون سازمان مرکزی تعاون روستایی شرکت پشتیبانی امور دام تضمین معاملات دولتی	انواع ضمانتنامه اعم از: ضمانت بازپرداخت تسهیلات (تضمین حداکثر هفتاد درصد در مناطق کمتر توسعه یافته تا هشتاد درصد) اصل و سود تسهیلات اعطایی بانک‌ها)	ماده (۹) قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۷) اساسنامه صندوق ضمانت سرمايه‌گذاري تعاون (۱۳۸۸)	صندوق ضمانت سرمايه‌گذاري تعاون ^۲ (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)
سرمايه صندوق (۳۰ هزار ميليارد ريال) به طور کامل از محل حساب ذخيره ارزی يا	-	-	تضمین معاملات دولتی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری	عقد قرارداد همکاری و کارگزاری با ارائه‌دهندگان ضمانتنامه پوشش کسر وئائق تسهیلات	ماده (۵) قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات	صندوق نوآوری و شکوفایی ^۳ (شورای عالی)

1. <http://www.sif-gov.ir>2. <http://www.cigf.ir>3. <http://nsfund.ir>

نحوه مشارکت دولت در پوشش مخاطرات	وثائق مورد نیاز	کارمزد دریافتی	بانک‌ها و مؤسسات طرف تفاهم	خدمات ضمانت	بستر قانونی	نهادهای تضمین‌گر
صندوق توسعه در حال تأمین است. فلسفه وجودی صندوق حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان است.				(حداکثر تا ۷۰ درصد وثائق) کمک‌هزینه صدور ضمانتنامه	(۱۳۸۹) اساسنامه صندوق نوآوری و شکوفایی (۱۳۹۰) مواد (۱۴) تا (۱۷) آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت... (۱۳۹۱)	علوم، تحقیقات و فناوری)
دولت می‌تواند تا ۴۹ درصد در سرمایه این صندوق‌ها مشارکت نماید. سایر منابع صندوق عبارت است از: کمک بلاعوض دولت، وجوه اداره شده دستگاه‌های اجرایی، تسهیلات و مشارکت صندوق نوآوری و شکوفایی، سود عملیاتی، سرمایه‌گذاری بانک‌ها و تسهیلات آنها و...	چک، سفته، اوراق بهادار مالی، وثیقه ملکی و...	۲ درصد کارمزد سالیانه ۱۰ تا ۱۵ درصد ودیعه نقدی	تضمین معاملات دولتی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری	ارائه خدمات ضمانتنامه‌ای برای اجرای طرح‌های پژوهشی، فناوری، نوآوری و تجاری‌سازی نتایج پژوهش‌ها تضمین پرداخت تعهدات و اقساط طرح‌های پژوهشی و فناوری صدور ضمانتنامه‌های مورد نیاز مؤسسات پژوهشی و فناوری بخش غیردولتی انواع ضمانتنامه‌ها اعم از تعهد پرداخت، حسن انجام کار، پیش‌پرداخت، شرکت در مناقصه و مزایده	ماده (۱۰۰) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۹) اساسنامه نمونه صندوق‌های پژوهش و فناوری غیردولتی (۱۳۸۱) ماده (۴۵) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۷) ماده (۴۴) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور (۱۳۹۴) و آیین‌نامه اجرایی آن (۱۳۹۴) اساسنامه نمونه صندوق‌های پژوهش و فناوری غیردولتی (۱۳۹۴)	صندوق‌های پژوهش و فناوری غیردولتی (۱۸ صندوق) ^۱

ارزیابی برنامه‌های اجرا شده در حوزه ضمانت اعتبار و سنجش میزان موفقیت در سه حوزه افزوده مالی، افزوده اقتصادی و پایداری مالی نیازمند پژوهشی مستقل است، با این حال برخی از چالش‌هایی که در ارتباط با عملکرد نهادهای ضمانت اعتبار وجود دارد عبارت است از:^۱

۱. عملکرد ضعیف صندوق‌های حمایتی دولتی

همان‌طور که پیش از این ذکر شد عمده صندوق‌های ضمانت اعتبار در کشور دولتی هستند. علیرغم اینکه این صندوق‌ها عموماً توسط اراده قوی حاکمیت، تصویب قوانین مربوطه در عالی‌ترین مراجع تصمیم‌گیری در کشور و پیش‌بینی منابع مالی تشکیل شده‌اند ولی به مرور درگیر بوروکراسی اداری شده‌اند و نتوانسته‌اند متناسب با منابع خود در اقتصاد ایفای نقش نمایند و جز در موارد اندک، هیچ‌کدام از نیازمندی‌های مربوط به پوشش مخاطرات شرکت‌های کوچک و متوسط مرتفع نشده است. صرفاً برخی از صندوق‌ها مانند صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک با صدور ضمانتنامه‌های لازم فرآیند اخذ تسهیلات از سیستم بانکی را برای بنگاه‌های کوچک تسهیل می‌نماید. همچنین در میان نهادهای معرفی‌شده، تنها صندوق بیمه فعالیت‌های معدنی است که اقدام به صدور بیمه‌نامه برای پوشش ریسک‌های سرمایه‌گذاری می‌نماید. این صندوق تنها سرمایه‌گذاری در حوزه کشف و بهره‌برداری از معادن را بیمه می‌کند. حتی برخی از این صندوق‌ها به‌جای استفاده از منابع خود در راستای هدف صندوق ضمانت، در بانک‌ها سپرده‌گذاری کرده‌اند و سود دریافت می‌کنند. در مقابل تجربه محدود کشور در ساماندهی صندوق‌های پژوهش و فناوری غیردولتی نشان می‌دهد در صورتی که دولت در نقش قاعده‌گذار و حامی عمل کند و فرآیندهای اجرایی را به بخش غیردولتی واگذار نماید نتیجه بهتری حاصل خواهد شد.

۲. فعالیت غیرتخصصی صندوق‌ها و اتکا به منابع دولتی

بررسی عملکرد صندوق‌های ضمانت اعتبار، نشان‌دهنده ضعف دانش و مهارت در امور مالی و مدیریت صندوق‌های ضمانت اعتبار است. برای مثال در بیشتر صندوق‌ها ارزیابی مشتریان به‌صورت فنی انجام نمی‌شود و صدور ضمانتنامه بعضاً سیاست‌زده و براساس سفارشات انجام می‌پذیرد. همچنین تلاش گسترده‌ای برای بازیافت خسارات پرداختی و تجدید منابع صندوق صورت نمی‌گیرد و صندوق‌ها همواره به منابع جدید دولتی متکی هستند.

۳. عدم نظارت تخصصی بر فعالیت صندوق‌ها

با توجه به اینکه نهادهای ضمانت براساس برنامه‌ریزی کلان قبلی ایجاد نشده‌اند، درحال حاضر شاهد نهادهایی هستیم که با حمایت دولت و ذیل وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های تخصصی مختلف شکل گرفته‌اند و در کنار سایر خدمات، به تأمین مالی و صدور انواع ضمانتنامه نیز می‌پردازند. این درحالی است که این

۱. مواردی که در این بخش خواهد آمد عموماً ماحصل مصاحبه محقق با برخی از فعالان اقتصادی، مدیران دولتی و مدیران صندوق‌های ضمانت است.

فعالیت‌ها تحت نظارت نهادهای متولی مالی و پولی کشور نظیر بانک مرکزی و وزارت اقتصاد نیست. این موضوع از این جهت حائز اهمیت است که نهادهای صدور ضمانتنامه نسبت اهرمی بالایی دارند و با سرمایه اندک می‌توانند مبالغ زیادی ضمانتنامه صادر کنند و ضروری است این عملکرد شدید اهرمی تحت نظارت تخصصی قرار گیرد تا موجب اخلال در نظام اقتصادی کشور نگردد.

۴. قابل قبول نبودن ضمانت صندوق‌ها در بانک‌ها

در حال حاضر تعداد کمی از بانک‌ها ضمانتنامه‌های صادر شده توسط نهادهای ضمانت اعتبار را به‌عنوان وثیقه تسهیلات و تعهدات قبول می‌کنند و عملاً یکی از اهداف اصلی شکل‌گیری نهادهای ضمانت که تسهیل دسترسی به اعتبارات بانکی بوده محقق نشده است. این موضوع ریشه در عملکرد غیرتخصصی نهادهای ضمانت و عدم نظارت بر آنها و نیز فقدان مدیریت صحیح و افزایش بدهی‌های آنها دارد.

۶. اصلاحات ضروری جهت توسعه نهاد ضمانت اعتبار در اقتصاد ایران

از میان تجربه کشورهای مختلف مورد بررسی، به‌نظر می‌رسد تجربه ژاپن برای ایران قابل استفاده‌تر باشد. البته ضروری است دقت‌هایی که سایر کشورها در طراحی مدل خود داشته‌اند نیز مورد استفاده قرار گیرد. برخی نکات لازم‌الرعايه در طراحی مدل توسعه نهاد ضمانت اعتبار عبارتند از:

۱-۶. ضرورت خروج دولت از تصدیگری و اهتمام به قاعده‌گذاری و حمایت هدفمند در حوزه

ضمانت

همان‌طور که ذکر شد تصدیگری دولت در حوزه ضمانت و ایجاد صندوق‌های دولتی تجربه موفقی در ایران نبوده است و ضروری است صندوق‌های ضمانت دولتی در میان‌مدت منحل شوند یا مأموریت جدیدی برای آنها تعیین شود و مأموریت صدور ضمانتنامه برعهده صندوق‌های ضمانت غیردولتی قرار گیرد.

از طرف دیگر حوزه ضمانت اعتبار این قابلیت را دارد که محمل بسیاری از سیاست‌های دولت جهت توسعه کشور مانند هدایت منابع مالی باشد. هدایت منابع مالی می‌تواند با اهداف متعددی اعم از هدایت منابع به نوع خاصی از مصارف (مانند مصارف سرمایه‌گذاری)، بخش مشخصی از اقتصاد (مانند بخش کشاورزی یا گردشگری)، نوع مشخصی از بنگاه‌ها (مانند بنگاه‌های کوچک و متوسط یا شرکت‌های دانش‌بنیان) و به شکل خاصی (مانند تسهیلات بلندمدت) صورت گیرد.

دولت می‌تواند متناسب با اهدافی که تعیین می‌کند به نحوی برای صندوق‌های ضمانت غیردولتی قاعده‌گذاری کند که با کمترین انحراف به اهداف خود برسد. این قاعده‌ها علاوه بر وضع مجوزها و محدودیت‌ها می‌تواند در قالب مشوق‌ها و جرائم نیز وضع شود. برای مثال در صورتی که مطلوب دولت

صدور ضمانتنامه بیشتر برای بنگاه‌های کوچک و متوسط باشد می‌تواند با قاعده‌گذاری برای کارمزد ضمانت متناسب با مبلغ ضمانتنامه، پرداخت بخشی از کارمزد صدور ضمانتنامه برای این بنگاه‌ها یا قبول بخشی از خسارت در صورت نکول این بنگاه‌ها به هدف خود برسد.

۶-۲. ضرورت ایجاد ساختار تسهیم ریسک در ضمانت

از آنجایی که فعالیت صدور ضمانتنامه در برخی از حوزه‌ها با ریسک‌های فراوانی مواجه است و ممکن است صندوق‌های ضمانت غیردولتی به تنهایی نتوانند این ریسک‌ها را تقبل کنند لازم است وزارتخانه‌های تخصصی مانند وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت نفت، وزارت نیرو، وزارت راه و شهرسازی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یا معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و نیز استانداری‌ها و... در حوزه‌های مرتبط با خود طی تفاهمنامه‌ای بخشی از ریسک صدور ضمانتنامه را تقبل نمایند تا صندوق‌های ضمانت غیردولتی بتوانند ضمانتنامه بیشتری صادر کنند.

همچنین لازم است موانع موجود در بیمه اعتباری برطرف شود تا صنعت بیمه بتواند به‌عنوان بیمه‌گر اتکایی صندوق‌های ضمانت غیردولتی عمل کند و بخشی از ریسک فعالیت آنها را پوشش دهد.

۶-۳. ضرورت ارزیابی تخصصی علاوه بر ارزیابی مبتنی بر وثیقه

یکی از مهمترین نکاتی که در سیاست‌های اعتباری باید لحاظ شود این است که بانک‌ها تمایل دارند به متقاضیانی که بهترین وثائق و تضامین را دارند تسهیلات بدهند این درحالی است که بسیاری از متقاضیان تسهیلات برای سرمایه‌گذاری در تولید فاقد این شرایط هستند چراکه دارایی فعلی آنها از جنس دارایی نامحسوس (نیروی انسانی ماهر و تحصیلکرده، ایده و...) است و در صورت وقوع سرمایه‌گذاری، دارایی‌های محسوس به‌دست خواهند آورد. لذا منابع بانکی بیشتر صرف خرید دارایی یا فعالیت‌های سودده در کوتاه‌مدت (مانند سفته‌بازی) می‌شود تا تسهیلات برای سرمایه‌گذاری در اموری که منافع اقتصادی-اجتماعی در آینده دارند (جوش ریان کولینز و همکاران، ۲۰۱۱).

لذا اگر قرار باشد صندوق‌های ضمانت این خلأ را در نظام بانکی پوشش بدهند، نیازمند ارزیابی تخصصی متقاضیان علاوه بر ارزیابی اعتباری آنها و ارزیابی وثائقشان هستند. ارزیابی تخصصی حداقل می‌تواند ناظر به دو حوزه دارایی‌ها و برنامه‌ها باشد.

افراد دارایی‌هایی دارند که مرتبط با حوزه تخصصی آنهاست و در صورتی که این دارایی‌ها بتواند به‌عنوان پشتوانه تعهداتشان مورد استفاده قرار گیرد بخش عظیمی از مشکلات تأمین مالی آنها مرتفع خواهد شد. برخی از این دارایی‌ها عبارتند از: توان و سابقه اجرایی و مدیریتی، گواهی ثبت اختراع، موجودی انبار مواد اولیه و محصول نهایی، خط تولید محصول و تجهیزات کارگاه و ماشین‌آلات صنعتی،

زمین کشاورزی، دام و ادوات کشاورزی و... از آنجایی که این دارایی‌ها برخلاف وثائق مرسوم بانکی عموماً قابل ترهین نیست، ضروری است صندوق‌ها سازوکارهای ویژه‌ای را جهت قبول آنها به‌عنوان وثیقه طراحی کنند.

همچنین کارآفرینان و متقاضیان تسهیلات ممکن است ایده‌ها و طرح‌های کسب‌وکاری داشته باشند که در صورت بررسی تخصصی دارای توجیه اقتصادی باشند. در صورتی که صندوق‌های ضمانت چنین ویژگی داشته باشند می‌توانند با صدور ضمانتنامه فرآیند تأمین مالی متقاضیان را از طریق دریافت تسهیلات یا جذب مشارکت تسهیل نمایند.

۴-۶. ضرورت استقرار نظام جامع اطلاعاتی و اعتبارسنجی

بنگاه‌های کوچک و متوسط عموماً برخلاف بنگاه‌های بزرگ از شفافیت اطلاعات کمتری برخوردار هستند و همین موضوع موجب افزایش ریسک آنها و مانعی برای دسترسی به تأمین مالی خارجی است. لذا یکی از عوامل موفقیت طرح‌های ضمانت اعتبار وجود اطلاعات کافی در ارتباط با سابقه و عملکرد بنگاه‌های کوچک و متوسط است که تأثیر بسزایی در جلوگیری از نکول ضمانتنامه‌ها دارد. در صورت فقدان اطلاعات کافی، اعطای تسهیلات و یا صدور ضمانتنامه با ریسک بالایی همراه است و مانع از ایجاد کسب‌وکار می‌شود.

به همین دلیل کشور ژاپن از سال ۲۰۰۱ اقدام به ایجاد پایگاه داده‌های ریسک اعتباری ژاپن (CRD)^۱ و تجمیع اطلاعات بانک‌ها، مؤسسات مالی دولتی و غیردولتی و مؤسسات تضمین اعتباری در ارتباط با بیش از ۳ میلیون شرکت کوچک و متوسط ژاپنی کرده است و در حال حاضر این پایگاه به‌عنوان یک زیرساخت اطلاعاتی مهم برای تسهیل تأمین مالی شرکت‌های کوچک و متوسط حائز اهمیت است (شرکت ضمانت اعتبار ژاپن، ۲۰۱۴). آژانس‌های اعتباری ژاپنی با تلفیق و پردازش این اطلاعات از طریق فناوری‌های نوین، گزارش‌های مختلف اعتباری ارائه می‌کنند که مورد استفاده بانک‌ها و نهادهای ضمانت قرار می‌گیرد. با استفاده از اطلاعات موجود در گزارش‌های اعتباری می‌توان ضمن کسب شناخت مناسب از مشتری، تمایل وی در بازپرداخت اقساط تسهیلات آتی را برآورد کرد. مهمترین عواملی که در رتبه اعتباری بنگاه‌ها تأثیر می‌گذارند عبارتند از:

- سابقه رفتار پرداخت اقساط: اعلان ورشکستگی و یا عدم پرداخت اقساط می‌تواند بر رتبه اعتباری تأثیر بگذارد، هر چه این اتفاق به زمان حال نزدیک‌تر باشد تأثیر آن در کاهش رتبه بیشتر است.
- مقدار بدهی: در صورتی که میزان بدهی فرد از سقف اعتباری وی نزد بانک بیشتر باشد تأثیر منفی شدیدی بر رتبه اعتباری می‌گذارد.

- سابقه اعتباری: هرچه مدت فعالیت حساب بیشتر باشد، تأثیر بهتری بر رتبه اعتباری می‌گذارد.
- رتبه اعتباری کارکردی شبیه آبرو در مناسبات اجتماعی دارد و تعیین‌کننده میزانی از خدمات اقتصادی و اجتماعی است که فرد می‌تواند دریافت کند. اهمیت رتبه اعتباری از آن جهت است که هر فرد با توجه به مجموعه عملکرد اعتباری خویش در گذشته آن را کسب کرده است و در صورت تخلف از تعهداتش به یکباره رتبه اعتباری وی کاهش می‌یابد و لذا به دلیل تاوان سنگین کاهش رتبه اعتباری، تمایلی به تخلف و عدم انجام تعهدات ندارد و مانعی برای رفتارهای سودجویانه کوتاه‌مدت افراد ایجاد می‌شود (بنی‌طبا و ابریشمی، ۱۳۹۳).

لذا یکی از مهمترین زیرساخت‌ها در رابطه با توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط ایجاد پایگاه داده بنگاه‌های کوچک و متوسط مشتمل بر اطلاعات اعتباری این بنگاه‌ها و تلفیق و پردازش آنها و ارائه گزارش‌های اعتباری است.^۱

۷. رویکردهای متفاوت در ارتباط با توسعه نهاد ضمانت اعتبار در ایران

جهت توسعه نهاد ضمانت در کشور به‌طور کلی دو رویکرد می‌توان اتخاذ کرد که در ادامه تشریح خواهد شد و نقاط مثبت و منفی آنها مورد بررسی قرار خواهد گرفت:

۱-۷. توسعه نهاد ضمانت به صورت متمرکز

در این رویکرد پیشنهاد می‌شود متولی واحدی برای ضمانت‌گیربانکی در کشور تعیین شود و این متولی واحد اقدام به تهیه دستورالعمل نحوه تأسیس، فعالیت و نظارت بر صندوق‌های ضمانت‌گیردولتی نماید و پس از تصویب آن در مراجع ذیربط براساس آن برای متقاضیان تأسیس صندوق ضمانت‌گیردولتی، مجوز صادر کند و بر فعالیت آنها نظارت کند. همچنین این متولی واحد باید بر صندوق‌های ضمانت‌گیردولتی موجود که از سایر مراجع مجوز دریافت کرده‌اند، نیز نظارت نماید.

مزیت این رویکرد این است که متولی واحد می‌تواند نظارت تخصصی (نظارت احتیاطی)^۲ بر صندوق‌های ضمانت‌گیردولتی داشته باشد و از به‌وجود آمدن ریسک‌های سیستماتیک در نظام مالی و اختلال در نظام اقتصادی جلوگیری کند.

ولی از آنجایی که همه بار توسعه نهاد ضمانت در این رویکرد برعهده متولی واحد است، تعیین

۱. برای اولین بار در مواد (۹۰) و (۹۱) قانون برنامه پنجم توسعه به موضوع اعتبارسنجی توجه شد و بانک مرکزی به تکمیل سامانه جامع تبادل اطلاعات مشتریان و کلیه مؤسسات مالی و اعتباری به اعتبارسنجی مشتریان پیش از پرداخت هرگونه تسهیلات، مکلف شده است. پس از آن شرکت مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایرانیان به‌عنوان مجری سامانه ملی اعتبارسنجی آغاز به کار کرد، ولی متأسفانه همچنان رتبه اعتباری به جایگاه مناسب خود دست نیافته است. بخشی از این عدم موفقیت به مشکلات اجرایی موجود از جمله تأخیر بانک‌ها در ارسال اطلاعات افراد و به‌روز نبودن اطلاعات سامانه، عدم کفایت اطلاعات هر فرد به دلیل حافظه کم سامانه، عدم الزام بانک‌ها به عمل براساس رتبه‌بندی، نقص در گزارش‌های سامانه که اطلاعات مناسب در مورد رتبه اعتباری فرد را در اختیار قرار نمی‌دهد و... بازمی‌گردد.

متولی واحد بسیار اهمیت دارد و انتخاب نادرست نه تنها منجر به توسعه نهاد ضمانت در کشور نمی‌شود بلکه می‌تواند نهال موجود را نیز بخشکاند.

گزینه‌های موجود برای تولى ضمانت در کشور عبارتند از: بانک مرکزی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، بیمه مرکزی، وزارت صنعت، معدن و تجارت.

ذکر وزارت صنعت، معدن و تجارت به دلیل اشراف این وزارتخانه به بخش وسیعی از بنگاه‌های کوچک و متوسط است ولی از طرف دیگر بخشی از بنگاه‌های کوچک و متوسط از شمول وظایف این وزارتخانه خارج است و نیز این وزارتخانه توان نظارت تخصصی بر نهادهای مالی را ندارد.

متأسفانه بانک مرکزی، وزارت امور اقتصادی و دارایی و بیمه مرکزی نیز دغدغه‌ای در ارتباط با بنگاه‌های کوچک و متوسط و تأمین مالی آنها و به تبع آن برای توسعه نهاد ضمانت در کشور ندارند و لذا احتمالاً واگذاری این مسئولیت به آنها تبعات مطلوبی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط نخواهد داشت.

۲-۷. توسعه نهاد ضمانت به صورت غیرمتمرکز

رویکرد دیگری که برای توسعه نهاد ضمانت می‌توان اتخاذ کرد زمینه‌سازی و تشویق وزارتخانه‌های تخصصی مانند وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت نفت، وزارت نیرو، وزارت راه و شهرسازی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و نیز معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و استانداری‌ها و... به صدور مجوز صندوق ضمانت غیردولتی در حوزه‌های تخصصی مرتبط با خود برای متقاضیان است.

این نهادها باید شرایطی را فراهم کنند که ضمانتنامه‌های صادره توسط صندوق‌های تحت نظارت آنها، حداقل توسط سازمان‌های دولتی و بانک‌های دولتی حوزه خود مانند بانک صنعت و معدن، توسعه صادرات، کشاورزی، مسکن، توسعه تعاون، پست بانک و... قابل پذیرش باشد. همچنین صندوق‌های ضمانت دولتی موجود نیز می‌توانند به پشتوانه ضمانت صندوق‌های غیردولتی ضمانتنامه صادر نمایند تا حوزه پذیرش ضمانت صندوق‌های غیردولتی را گسترش دهند.

البته شایان ذکر است وزارتخانه‌های مذکور علاوه بر صدور مجوز، باید متولی نظارت بر و حمایت از صندوق‌های ضمانت غیردولتی نیز باشند و باید تلاش کنند تا به وسیله آنها بخش بیشتری از مشکلات بنگاه‌های کوچک و متوسط حوزه خود را حل و فصل نمایند.

نقطه ضعف این رویکرد عدم توانایی وزارتخانه‌های تخصصی برای نظارت احتیاطی بر عملکرد صندوق‌های ضمانت غیردولتی و امکان بروز ریسک سیستماتیک و اخلال در نظام مالی کشور در صورت عملکرد نامطلوب صندوق‌های ضمانت غیردولتی است. البته در صورتی که ساختار ضمانت مجدد یا بیمه اتکایی مبتنی بر ضمانت‌های صندوق‌های ضمانت غیردولتی در کشور ایجاد شود، با نظارت تخصصی نهاد

ضمانت مجدد یا بیمه‌گر اتکایی ریسک فعالیت صندوق‌ها مدیریت خواهد شد و نیز حوزه پذیرش ضمانت صندوق‌های غیردولتی نیز گسترش خواهد یافت. همان‌طور که ذکر شد صندوق‌های ضمانت دولتی موجود یا صندوق توسعه ضمانت که می‌تواند با هدف ضمانت مجدد صندوق‌های ضمانت غیردولتی ایجاد شود، بیمه‌ها، بانک‌ها و بیمه مرکزی می‌توانند در نقش ضمانت‌کننده مجدد یا بیمه‌گر اتکایی ایفای نقش نمایند.

همچنین نهادهای صنفی، اتحادیه‌ها و اتاق‌های بازرگانی نیز می‌توانند به کمک اعضای خود هسته‌های ضمانت متقابل تشکیل دهند و هریک از آنها با اعتبار جمعی به بانک مراجعه و درخواست تسهیلات نمایند.

جمع‌بندی

یکی از مهمترین موانع دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط به تسهیلات بانکی در همه کشورهای دنیا، فقدان وثائق و تضامین مورد قبول نظام بانکی است. در گزارش، تجربه چند کشور در این زمینه بررسی شد. در همه کشورهای بررسی شده شکل‌گیری نهادهای ضمانت به صورت حاکمیتی یا خودجوش توانسته بود تا حدی مشکل فوق را حل کند.

همچنین تجربه نهادهای ضمانت در کشور بررسی و آسیب‌شناسی شد و نتیجه گرفته شد که نظام ضمانت در کشور نیازمند طراحی مجدد است. به همین منظور براساس آسیب‌شناسی وضع موجود و تجربیات بررسی شده سایر کشورها ضرورت‌های اصلاحی برای توسعه نهاد ضمانت در کشور تشریح شد و همچنین دو رویکرد توسعه متمرکز و غیرمتمرکز مورد بررسی قرار گرفت و نقاط قوت و ضعف آن تبیین شد. به نظر می‌رسد رویکرد توسعه غیرمتمرکز در شرایط فعلی کشور راهگشاتر باشد.

شایان ذکر است توسعه نهاد ضمانت در اقتصاد از آنجایی که می‌تواند اعتماد را به معاملات و تعاملات بین‌الائینی بازگرداند علاوه بر تسهیل دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط به بازار اعتبار می‌تواند منشأ تحولات دیگری نیز شود. یکی از مهمترین آنها امکان‌پذیر شدن تأمین مالی خصوصی (فرد به فرد)^۱ و تأمین مالی جمعی^۲ است که اساساً تقاضای تسهیلات بانکی را کاهش می‌دهد و می‌تواند موجب به حرکت درآوردن سرمایه‌های خرد و کلان آحاد اقتصادی در راستای توسعه کشور شود. همچنین در صورتی که بانک‌ها صدور دسته چک را منوط به ارائه ضمانتنامه تعهد پرداخت نمایند، موضوع چک برگشتی به کلی از بین خواهد رفت و اعتماد به نظام معاملاتی کشور باز خواهد گشت.

1. Peer to Peer Lending or Person to Person Lending (P2P)

2. Crowd Funding

منابع و مأخذ

۱. بنی طب، سیدمهدی، فاطمی، سیدعلی، پاک‌پرور، محمدمهدی. اصلاح ساختاری نهاد ضمانت، کلید دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط به اعتبار؛ بیست و پنجمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی، ۱۳۹۴
۲. بنی طب، سیدمهدی، ابریشمی، حمید. نقد شیوه‌های تجهیز و تخصیص منابع توسط نظام بانکی و ارائه پیشنهادها برای اصلاحی، دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران، ۱۳۹۰.
۳. بی‌تعب، شجاعی. تبیین اهمیت، جایگاه و سازوکارهای ابزار ضمانت (به‌عنوان یکی از ابزارهای مالی) در حوزه فناوری و نوآوری، معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری، ۱۳۹۰.
4. Arping, s., Loranth, G & Morrison, A., Public Initiatives to Support Entrepreneurs: Credit Guarantees versus Co-Funding, Journal of Financial Stability, 2009.
5. Association of German guarantee banks (VDB); flyer guarantee banks and SME-oriented investment companies.
6. Bank of Italy – Economics, Research and International Relations, New Research at the Bank of Italy. Number 16 December 2009.
7. Braumann, w, Raising EU R&D Intensity- Improving the Effectiveness of Public Support Mechanisms for Private Sector Research and Development: Guarantee Mechanism European commission, 2003.
8. Credit Guarantee System in Japan- 2012; CREDIT GUARANTEE CORPORATION
9. CREDIT SUISSE AG, Bank Guarantees, Your Protection against Non-Performance and Non-Payment. 10th revised edition, 2010. Published in German, English and French.
10. Rovera, C. (2007) 'Il sistema di garanzia in Francia, I confidi e il credito alle PMI,' Rome: Bancaria Editrice
11. European Investment Fund (2009), 'EIF Annual Report 2008.'
12. Fabio Panetta, the Italian Banking System in the Perspective of the Banking Union. London, November 21, 2013. BANCA D'ITALIA EUROSISTEMA.
13. Financing SMEs and Entrepreneurs 2015 :An OECD Scoreboard OECD Report to G20 Finance Ministers and Central Bank Governors OECD PUBLISHING, 2, rue André-Pascal.
14. Green, A., Credit Guarantee Schemes for Small Enterprises: An Effective Instrument to Promote Private Sector-led Growth, UNIDO, 2003
15. IMF Country Report, No. 13/300. Italy: Financial System Stability Assessment. September 2013.
16. Jacob Levitsky and Ranga N. Prasad; Credit Guarantee Schemes for Small and Medium Enterprises; the World Bank; 1987 .
17. Jacob Levitsky; SME Guarantee Schemes- A Summary; the Financier; vol.4; 1997.
18. Leonon, Paola and Vento, A. 2012. Credit Guarantee institutions and SME Finance. Palgrave Macmillan
19. Panetta, I.C, An Analysis of Credit Guarantee Schemes; in book of Credit

- Guarantee Institutions and SME Finance by Paola Leone; Gianfranco A. Vento; Palgrave Macmillan, 2012.
20. Pasqualina Porretta; Ignace G. Bikoula; The Guarantee System in France; in book of Credit Guarantee Institutions and SME Finance by Paola Leone; Gianfranco A. Vento; Palgrave Macmillan; 2012.
  21. Linda Deelen & Klaas Molenaar, Guarantee Funds for Small Enterprises. 2004, International Labour Organization.
  22. LIU Yang, An Analysis on Credit Guarantee System of Small and Medium-sized Enterprises in China; Enterprise Grows in Sustaining Efficiency and Effectiveness; 2009.
  23. Navajas, Alvaro Ruiz; CREDIT GUARANTEE SCHEMES: CONCEPTUAL FRAME; Financial System Development Project GTZ/FONDESIF; November 2001.
  24. Schich, Sebastian, Challenges Related to Financial Guarantee Insurance, Financial Market Trends, 2008.
  25. SMEs' Credit Guarantee Schemes in Developing and Emerging Economies; Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH; Germany; 2014.
  26. Peter situ; Guarantee Funds for Inclusive Finance in China; the graduate school of the people's bank of china; 2011.
  27. SME and Entrepreneurship Financing; The Role of Credit Guarantee Schemes and Mutual Guarantee Societies in supporting finance for small and medium-sized enterprises; Organisation for Economic Co-operation and Development; 2013.
  28. CREDIT GUARANTEE CORPORATION; CREDIT GUARANTEE SYSTEM IN JAPAN; 2014.
  29. Mosburger, Roswitha; Benedicter, Doris; CREDIT GUARANTEE ORGANISATIONS; Country Survey Germany; October 2004.
  30. Dieter Fleischer, Financial instruments for SMEs: Status and perspectives – INVEGA; Bürgschaftsbank Baden-Württemberg GmbH; 2015.
  31. Philippe Busquin; Improving the Effectiveness of Public Support Mechanisms for Private Sector Research and Development: Guarantee Mechanisms; European Commission; 2010.
  32. Josh Ryan-Collins, Tony Greenham, Richard Werner, Andrew Jackson; Where Does Money Come From?; New Economics Foundation(nef) ;2011.
  33. Vogel & Adams, Costs and Benefits of Loan Guarantee Programs .The Financier: Analysis of Capital and Money Market Transaction; 1997.
  34. Baravelli & Leone ,Il futuro dei confidi in Italia Rome: Bancaria Editrice; 2010.
  35. The EIF country fact-sheet; The United Kingdom; 2014.
  36. The EIF country fact-sheet; Italy; 2015.
  37. The EIF country fact-sheet; France; 2016.
  38. The EIF country fact-sheet; Germany; 2015.

شماره مسلسل: ۱۵۳۲۳

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: الگوی تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط ۸. توسعه نهاد ضمانت اعتبار

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه مطالعات محیط کسب‌وکار)

تهیه و تدوین: سیدمهدی بنی‌طبا

همکاران: محمد مختاری، محسن اختیاری، سیدعلی فاطمی

ناظر علمی: سیدامیر سیاح

اظهار نظر کنندگان: محمدمهدی رئیس‌زاده، مهدی حسین‌نژاد، علی سنگینیان، یلدا راهدار، هادی

عباسی اصل، سعید شجاعی، مهدی رعنائی، صمد عزیزنژاد

ویراستار تخصصی: مریم احمدیان

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. محیط کسب‌وکار

۲. ضمانت

۳. اعتبار

۴. بنگاه کوچک و متوسط

۵. بیمه

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۱۲/۱۶